

Hukuk Fakültesi Dergisi
Ankara Hacı Bayram Veli University
Faculty of Law Review

ISSN: 2651-4141 e-ISSN: 2667-4068
Cilt / Volume XXVII Nisan / April 2023 Sayı / No. 2

**ROMA, İSLÂM VE TÜRK HUKUKLARINDA VASİYETTEN
DÖNME***

REVOCATION OF TESTAMENT IN ROMAN, ISLAMIC
AND TURKISH LAW

*WIDERRUF DES TESTAMENTS IM RÖMISCHEN, ISLAMISCHEN UND
TÜRKISCHEN RECHT*

Emrah GÖKMEN**

ÖZET

[10.34246/ahbvuhfd.1203323](https://doi.org/10.34246/ahbvuhfd.1203323)

Ölüme bağlı tasarruflar aracılığıyla mirasbırakan, ölümünden sonra mülkiyet hakkı üzerinde tasarruf edebilmektedir. Vasiyet, tarih boyunca birçok toplumda uygulaması olan bir müessesedir. Mirasbırakan, vasiyet yapmak suretiyle iradesini ortaya koymaktadır. Mirasbırakanın vasiyet yapması kadar yaptığı vasiyetten dönmesi ve hatta döndüğü vasiyetten de daha sonra dönmesi ölüme bağlı tasarruf çerçevesinde

* Literatürde terminoloji hakkında bir birlik bulunmamaktadır. Kanun metninde ve doktrin in bir kısmında “vasiyetten dönme” ifadesi tercih edilmektedir. Biz de hem mevcut kanunun metninin bu şekilde olması hem de çalışmamızın Roma ve İslâm hukukuyla mukayeseli olması gerekçeleriyle bu hukuklarda da terminoloji bakımından daha yakın olan “vasiyetten dönme”yi tercih etmekteyiz. Ancak İslâm hukukundaki durum izah edilirken kaynaklardaki yerleşik kullanım olan “vasiyetten rücu” tercih edilmiştir. “Vasiyetten dönme” tercihiyle aynı yönde bkz. Mehmet Serkan Ergüne, *Vasiyetnamenin Yorumu*, 1. Baskı, On İki Levha Yayınları, 2011, s. 172-173; Doktrinde tek yanlı işlemlerin geri alınacağı, karşılık borç doğuran sözleşmelerden dönüleceği belirtilmektedir. Bkz. Rona Serozan/Baki İlkay Engin, *Miras Hukuku*, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 318; Vasiyetname tek taraflı ve bağlayıcı olmayan bir tasarruf olduğu için “Widerruf” (geri alma) terimi daha uygundur. Ancak kanun metninde Fransız hukuk dilindeki rücu/dönme anlamına gelen “revocation” teriminin karşılığı esas alınmıştır. Bkz. Hüseyin Hatemi, *Miras Hukuku*, 8. Baskı, On İki Levha Yayınları, 2018, s. 111; Konuyla ilgili detaylı bilgi için ayrıca bkz. Sezer Çabri, *Miras Hukuku Şerhi (TMK m. 495-574) Cilt-I*, 2. Baskı, On İki Levha Yayınları, 2022, s. 663.

** **Arş. Gör.**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı / İSTANBUL, **e-posta:** emrahgokmeen@gmail.com, **ORCID:** 0000-0002-5470-2716 **DOI:** 10.34246/ahbvuhfd.1203323

*** **İntihal / Plagiarism:** Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / *This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.*

ihtimal dahilindedir. Mirasbırakanın bu gibi işlemleri gerçekleştirdiğinde iradesinin açık olması halinde herhangi bir problemle karşılaşmaz. Ancak mirasbırakanın iradesinin bu denli açık olmadığı hallerde farklı ihtimallerin gündeme geleceği görülür. Bu ihtimaller, yorum faaliyeti sonucunda vasiyet özelinde değerlendirilmeli, böylelikle bir sonuca varılmalıdır. Bu çalışmada, vasiyetten dönme ve vasiyetten dönmeden dönme konuları Roma, İslâm ve Türk hukukları üzerinden mukayeseli olarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ölüme bağlı tasarruf, vasiyet, vasiyetten dönme, vasiyetten dönmeden dönme, mukayese.

ABSTRACT

Through testamentary dispositions, the testator can dispose of the property right after the death of the heir. The testament is an institution that has been practised in many societies throughout history. The testator reveals his/her will by making a testament. As well as making a testament, it is possible for the testator to revoke the will he made and even to revoke the will he revoked clear when he carries out such transactions, no problem is encountered. However, in cases where the will of the testator is not so clear, different possibilities may arise. These possibilities should be evaluated in the context of the testament as a result of the interpretation later within the framework of the testamentary disposition. If the testator's will is activity, and thus a conclusion should be reached. In this study, the issues of revocation of a testament and revocation from revocation of a testament are discussed comparatively through Roman, Islamic and Turkish law.

Keywords: Testamentary disposition, testament, revocation of testament, revocation from revocation of testament, comparison.

ZUSAMMENFASSUNG

Durch letztwillige Verfügungen kann der Erblasser unmittelbar nach dem Tod des Erben über das Vermögen verfügen. Das Testament ist eine Institution, die im Laufe der Geschichte in vielen Gesellschaften praktiziert wurde. Der Erblasser offenbart seinen Willen durch die Errichtung eines Testaments. Der Erblasser kann nicht nur ein Testament errichten, sondern auch das von ihm errichtete Testament widerrufen und sogar das Testament, das er später widerrufen hat, im Rahmen der letztwilligen Verfügung widerrufen. Wenn der Wille des Erblassers klar ist, wenn er solche Geschäfte tätigt, gibt es keine Probleme. In Fällen, in denen der Wille des Erblassers nicht so eindeutig ist, können sich jedoch andere Möglichkeiten ergeben. Diese Möglichkeiten sollten im Zusammenhang mit dem Willen als Ergebnis der Dolmetschertätigkeit bewertet werden, und so sollte eine Schlussfolgerung gezogen werden. In dieser Studie werden die Fragen des Testamentswiderrufs und des Widerrufs ohne Testamentswiderruf vergleichend anhand des römischen, islamischen und türkischen Rechts erörtert.

Schlüsselwörter: Testamentarische Verfügung, Testament, Widerruf des Testaments, Widerruf vom Widerruf des Testaments, Vergleich.

EXTENDED ABSTRACT

Within the freedom of testamentary disposition, individuals may make testaments, revoke them and revoke from testament's revocation. The interpretation of the testator's will in cases of revocation and revocation from revocation constitutes one of the main issues in this field. In this study, this issue is analysed comparatively through Roman, Islamic and Turkish law.

In Roman law, in the presence of two different testaments, it was concluded that the first testament was automatically invalid. In the case of revocation from revocation of the testament, it can be accepted that the rules of legal inheritance will return to the rules of legal inheritance here, based on the understanding that in case of invalidity of the testament in general, the rules of legal inheritance will return to the rules of legal inheritance.

In Islamic law, testament is considered as a contract by the majority opinion. Since the testament is considered as a non-binding (gahyr al-lazim) contract, the testament can be invalidated through testament's revocation. There are three types of a testament's revocation: explicitly (sarâhaten), implicitly (delâlatan) and necessarily (zarûreten). In a case where two testaments make different dispositions on the same thing, it has been discussed whether this is a revocation of a testament or making two people partners in one thing. The dominant opinion is that in such a case, the will of the testator is to make two people partners in one thing. The general tendency in Islamic law is that both testaments are valid unless otherwise stated in case of testament's revocation. In Islamic law, there is no clear information on how to reach a conclusion in case of testament's revocation. Here, considering the principle of keeping the wills alive to the extent possible and together that we have reached in the case of testament's revocation, it is possible to say that the part that is not revoked testament remain in force, unless otherwise is clearly understood from the will of the heir.

In Turkish law, a testament, which is a testamentary disposition in the formal sense, is regulated under Articles 531 et seq. of the Turkish Code of Obligations (TCO). Revocation of a testament may be made by a subsequent testamentary disposition, annulment or a subsequent inter vivos disposition. In the case of revocation by a subsequent testamentary disposition, the interpretation of the will of the testator comes to the fore in case the will of the testator is not clear in the second testament. Three different types of relationship may arise between two testaments. These are that the testaments contain opposite provisions, the testaments complement each other, and these two issues cannot be determined. If the two wills contain opposite provisions, it is concluded that the second testament revokes the first testament. If the two testaments do not complement each other, both of them are applied together.

If one of the contradiction or complementarity cannot be determined, it is concluded that the second will revocates the first one in accordance with the “presumption of revocation”. In the case of testament’s revocation, the interpretation is quite controversial. The Swiss Federal Court and the Supreme Court argue that if there is any doubt, the legal heirship shall come into play. In the Turkish legal doctrine, there are those who share the same opinion with these courts, while a considerable majority believe that in case of doubt, the first testament will shall take effect. In the Turkish legal doctrine, a criterion has been developed regarding the conclusion to be reached in case of revocation without testament’s revocation, according to whether the subsequent testament’s revocation contains other dispositions in addition to the first testament’s revocation. However, the doctrine defends the views that encompass all four possibilities in total, in cases where the subsequent revocation will contains different dispositions from the first testament and in cases where it does not.

Finally, testament’s revocation and revocation from a testament’s revocation can be made in Roman, Islamic and Turkish law. Each law has developed a different interpretation method for testament’s revocation. The automatic invalidity of the first testament in Roman law, keeping both wills alive together in Islamic law and the presumption of revocation in Roman law are accepted. In case of revocation from testament’s revocation, in Roman law, the rules of legal inheritance are subjected to, while in Islamic law, the first will is revived. Turkish legal doctrine has opinions in both directions and the issue is quite controversial. However, in any case, it will be tried to determine the will of the testator with the help of intestate and extra-testamentary facts.

GİRİŞ

Kişinin sağlararasında gerçekleştirdiği tasarrufların yanı sıra, vasiyet gibi ölüme bağlı tasarruflarla da öldükten sonra malvarlığı üzerinde tasarrufta bulunması mülkiyet hakkının doğal bir sonucudur. Vasiyet, pek çok toplumda var olagelmış farklı yer ve zamanlarda farklı şekillerde görülen ortak bir müessesedir. Ölüme bağlı tasarruf serbestisi dahilinde kişiler diledikleri şekilde vasiyette bulunabilecekleri gibi, vasiyetname hükümlerini ölümle birlikte doğurduğundan, daha önceki vasiyetlerinden sonraki vasiyetleriyle dönebilmektedirler. Mirasbırakan, daha önce yaptığı bir vasiyetten vasiyet ettiği kişiyle ilgili sonradan olumsuz kanaat edinmiş olması, vasiyetnameyi dalgınlıkla yapmış olması gibi çeşitli gerekçelerle dönmek isteyebilir. Mirasbırakanın dönme iradesini açıkça ortaya koyduğu hallerde herhangi bir sorunla karşılaşılmazken, mirasbırakanın iradesinin bu denli açık olmadığı hallerde mirasbırakanın iradesi dikkate alınarak iki farklı hukukî işlemin içeriğinin karşılaştırılması ve bir yorum faaliyetinde bulunulması

gerekmektedir. Yine mirasbırakanın, döndüğü vasiyetten de sonraki bir vasiyetle dönmesi hâlinde üç farklı vasiyetin bir arada değerlendirilerek bir sonuca varılması gerekmektedir. İşte bu gibi haller çözüme kavuşturulması gereken bir hukuki sorun teşkil etmektedir. Bu çalışmada vasiyetten dönme ve vasiyetten dönmeden dönme konuları Roma, İslâm ve Türk hukukları üzerinden mukayeseli olarak incelenmektedir.

I. ROMA HUKUKUNDA

A. Genel Olarak Vasiyet

Roma hukukunda şekli anlamda ölüme bağlı tasarruf olarak yalnızca vasiyetname (*testamentum*) kabul edilmiştir.¹ Roma hukukunda *testamentum*, mirasbırakanın son iradesini beyan eden, mirasçı atamasını içeren, şekle bağlı, tek taraflı ölüme bağlı bir tasarruftur.² Roma hukuku kaynaklarında vasiyete ilişkin “*testamentum est mentis nostrae iusta constestatio, in id sollemniter facta, ut post mortem nostram valeat* = vasiyet ölümümüzden sonra muteber olması için irademizin, şeklen tesbit edilmiş bir ifadesidir.” (*Ulpianus, Regulae* 20.1) ve “*testamentum est voluntatis nostrae iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit* = vasiyet, ölümümüzden sonra yapılmasını istediğimiz irademizin hukukî bir şekilde ifadesidir.” (*Digesta*, 28.1.1) şeklinde tanımlar yer almaktadır.³

Roma hukukunda vasiyete ilişkin şartlarda, mirasbırakanın vasiyette bulunma ehliyetine (*testamenti factio*) sahip olması gerekmektedir.⁴ Bu ehliyetin vasiyet yapma anında bulunması aranmaktaydı.⁵ Ayrıca bir şeyin maliki olma ehliyeti ve fiil ehliyeti de aranan şartlar arasındaydı.⁶

¹ Ziya Umur, “Roma Miras Hukukunun Ana Hatları”, *İÜHF*, (31)1-4, 1965, s. 167; Ömerhan Koca, *Roma Hukuku’nda ve Türk Hukuku’nda Ölüme Bağlı Tasarruflar*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2018, s. 41.

² Erkan Küçükgüngör, *Roma Hukukunda Vasiyet (Testamentum)*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2007, s. 100; Umur, “Ana Hatlar”, s. 167; Koca, s. 41; Paul Koschaker/Kudret Ayiter, *Modern Hususî Hukuka Giriş Olarak Roma Hususî Hukukunun Ana Hatları*, Sevinç Matbaası, 1971, s. 358; Ziya Umur, *Roma Hukuku Ders Notları*, 2. Basım, Beta Basım, 2010, s. 509; Ziya Umur, *Roma Hukuku Lügatı*, Fakülteler Matbaası, 1975, s. 205; Nadi Günel, “Roma Miras Hukuku’na Genel Bir Bakış ve Vasiyet Yolu ile Miras”, *AÜHF*, (44)1, 1995, s. 433.

³ Salvatore Di Marzo, *Roma Hukuku*, çev. Ziya Umur, 2. Baskı, Sulhi Garan Matbaası, 1959, s. 512; Küçükgüngör, s. 99.

⁴ Di Marzo, s. 514; Umur, *Ders Notları*, s. 509; Umur, *Lügat*, s. 205.

⁵ Di Marzo, s. 516.

⁶ Richard Honig, *Roma Hukuku*, çev. Şemseddin Talip, 2. Tabı, Matbaai Ebuzziya, 1938, s.

Vasiyetnamede taliki (geciktirici) şarta ve belirli vadeye yer verilebilirken, infisahi (bozucu) şarta ve belirsiz vadeye ise yer verilemezdi.⁷ Roma hukukunda mirasçılar lehine vasiyet yapılamamaktaydı.⁸ Bunlara ek olarak vasiyet mutlaka mirasçı nasbını içermeliydi.⁹

Vasiyetname şekilleri, Roma hukukunun klasik döneminde sulh zamanı kullanılan *testamentum calatis comitiis* ve savaş zamanı askerler tarafından kullanılan *testamentum in procinctu* olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı.¹⁰ *Testamentum calatis comitiis*, halk meclisleri önünde yılda iki kez merasim yapılması şeklindeydi. Burada mirasbırakan, ölümünden sonra yerine geçecek kişiye dair iradesini açıklamakta, bu irade halk meclisi ve rahipler tarafından onaylanarak vasiyetname tamamlanmaktaydı.¹¹ Olağandışı bir vasiyetname türü olan *testamentum in procinctu*'da ise savaşa katılan askerler, savaşa katılmaya karar vermelerinden hemen sonra birbirleri önünde ve hiçbir şekle tâbi olmadan sözlü olarak vasiyette bulunurlardı.¹² Daha sonraları vasiyetini henüz yapamamış ve ölüme yaklaşmış bir vasiyette *comitia calata*'nın toplanmasını bekleyemeyecek halde olanlar için *testamentum per aes et libram* (terazi ve külçe ile vasiyet) türü bunlara ilave edilmiştir.¹³

Klasik sonrası dönemde klasik dönemdeki *mancipatio* ile mülkiyetin devri yönteminin kaldırılmasıyla birlikte, yazılı vasiyetname (*per scripturam*) ile sözlü vasiyetname (*per nuncupationem*) olarak iki tür vasiyetname yer almıştır.¹⁴ Yazılı vasiyetnamenin yedi baliğ Roma vatandaşından oluşan şahitlere okunması ve bunun mirasbırakana ait olduğunun belirlenmesi gerekmektedir.¹⁵ Şahitler de vasiyetname üzerine eş zamanlı olarak mühür ve

imzalarını koyarlardı.¹⁶ Eğer mirasbırakan yazı yazmayı bilmiyorsa, sekizinci bir şahide daha ihtiyaç vardı.¹⁷ Sözlü vasiyetname de yedi şahit huzurunda son arzularına tanıklık edilen bir beyandan oluşmaktaydı.¹⁸ *Iustinianus* hukukunda, bundan önceki dönemdeki vasiyetname türleri bir araya getirilmiş, şekle ilişkin mirasbırakanın yalnızca el yazısı yeterli görülmüştür.¹⁹ Bu dönemde genel olarak yazılı, sözlü ve resmi vasiyetname türlerinden söz edilmektedir.²⁰

B. Vasiyetten Dönme

1. Genel Olarak

Roma hukukunda vasiyetnamenin hükümsüzlüğü başlangıç itibariyle hükümsüzlük ve sonradan hükümsüz hâle gelme olmak üzere iki türdür. Sonradan hükümsüz hâle gelme hallerinden biri de *testamentum ruptum* olarak bilinen mirasbırakanın iradesidir.²¹ Bu hâlde mirasbırakan, yeni bir vasiyetname yaparak eskisini tamamen ortadan kaldıracaktır.²² Öyle ki Roma hukukunda “*Ambulatoria est voluntas defuncti usque ad vitae supremum exitum* = insan iradesi son nefese kadar değişebilir” denilmiştir.²³

Roma hukukunda vasiyetname bir ölüme bağlı tasarruf olduğu için daima geri alınabilirdi.²⁴ Ancak klasik dönemde vasiyetnamenin şekli bir tasarruf olması nedeniyle dönülmesi için de yeni bir şekli işlem yapılması gerektiği ifade edilmiştir.²⁵ Ancak bu anlayış Miladın 2. asrından itibaren etkisini yitirmiştir.²⁶ Bu tarihten itibaren fesih iradesini gösteren hareketlerle

¹⁶ Di Marzo, s. 522-523.

¹⁷ Küçükgüngör, s. 145; Di Marzo, s. 523.

¹⁸ Küçükgüngör, s. 147; Di Marzo, s. 523.

¹⁹ Kayak, s. 561.

²⁰ Detaylı bilgi için ayrıca bkz. Kayak, s. 562-563.

²¹ Koschaker/Ayiter, s. 374.

²² Honig, s. 382.

²³ Said Önen, *De La Revocation Des Testaments En Droit Suisse*, La Concorde, 1941, s. 43.

²⁴ Günal, s. 433; Koca, s. 43; Umur, *Ders Notları*, s. 509; Ömer Bağcı, *Vasiyetnamenin Geri Alınması*, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2012, s. 17.

²⁵ Umur, “Ana Hatlar”, s. 167; Küçükgüngör, s. 150; Koca, s. 44; Di Marzo, s. 536; Umur, *Ders Notları*, s. 509.

²⁶ Di Marzo, s. 536; Umur, *Ders Notları*, s. 509; Küçükgüngör, s. 150.

374; Di Marzo, s. 509.

⁷ Günal, s. 436; Di Marzo, s. 526; Umur, *Ders Notları*, s. 514.

⁸ Günal, s. 437.

⁹ Şakir Berki, “Romada Miras Hukuku”, *AÜHFD*, (10)1, 1953, s. 570; Günal, s. 433.

¹⁰ Di Marzo, s. 518-519; Iustinianus, *Institutiones*, çev. Ziya Umur, Fakülteler Matbaası, 1968, s. 117, 119; Umur, *Ders Notları*, s. 510; Küçükgüngör, s. 123; Koca, s. 45-46.

¹¹ Sevgi Kayak, “Roma Hukukunda Vasiyetname Şekilleri”, *MÜHF-HAD*, (27)1, 2021, s. 548.

¹² Kayak, s. 552.

¹³ Di Marzo, s. 519; Iustinianus, s. 119; Umur, *Ders Notları*, s. 510; Küçükgüngör, s. 125-127; Koca, s. 47-48; Detaylı bilgi için ayrıca bkz. Kayak, s. 555-559.

¹⁴ Küçükgüngör, s. 144; Kayak, s. 560; Di Marzo, s. 522; Umur, *Ders Notları*, s. 512; Koca, s. 54.

¹⁵ Di Marzo, s. 522.

de vasiyetnameye son verilebiliyordu.²⁷

Gaius, Institutiones 2.151’de geçerli bir şekilde kurulan vasiyetin, vasiyeti yapan tarafından karşı yöndeki bir iradeyle geçersiz kılınabileceği geçmektedir. Yeni bir vasiyetle eski vasiyetin hükümsüz kılınması için yeni vasiyette herhangi bir mirasçının bulunması yeterliydi.²⁸

2. Vasiyetten Dönme Şekilleri

Roma hukukunda klasik dönemde mirasbırakanın vasiyetnameyi yok etmesi, üzerini çizmesi, mühürleri kırması gibi hâller vasiyetnameden dönme kapsamında görülmezdi.²⁹ Bu gibi hâllerde *praetor*, vasiyetnameye dayalı olarak mirasçılara karşı *cum re* (tam hüküm ifade eden) olan bir *bonorum possessio intestati*³⁰ tanırды.³¹

Roma hukukunun İmparatorluk döneminde vasiyetten bir mektupla dahi dönülebileceği düzenlenmişti.³² *Iustinianus* hukukunda her türlü tasarrufla vasiyetten dönülebileceği, söz gelimi *magistra* ve şahit önünde olmak kaydıyla sözlü olarak da vasiyetten dönülebileceği kabul edilmişti.³³

Askerlere özgü vasiyetname (*testamentum militis*) türünde askerlere, onları işlerinde teşvik etmek için bazı avantajlı hükümler getirildiği görülmektedir. Bunlardan biri, vasiyetten dönülmesi için yeni bir vasiyette bulunulmasına gerek olmaksızın, vasiyetnameden yer alan yazının silinmesi veya başka bir şekilde irade beyanında bulunulması gibi yollarla da vasiyetten dönülebileceği öngörülmüştür.³⁴

3. Vasiyetten Dönme Bağlamında Gündeme Gelen Farklı İhtimaller

Roma hukukunda vasiyetin bir kısmından dönülmesi mümkün değildi;

²⁷ Koca, s. 44.

²⁸ Küçükgüngör, s. 151.

²⁹ Koschaker/Ayiter, s. 374-375; Di Marzo, s. 536.

³⁰ Tanımı: “*Müteveffanın ab intestato, yani vasiyette bulunmadan ölmesi halinde, tereke mallarının tamamının veya bir kısmının zilyetliğini, praetor’un, ius civile’ye göre mirasçı olabilecek veya olamayacak olan, fakat ona kan hısımlığı ile (cognatio) bağlı bulunan bir şahsa temin etmesi.*” (Umur, *Lügat*, s. 29.)

³¹ Koschaker/Ayiter, s. 375.

³² Berki, “Miras Hukuku”, s. 549.

³³ Berki, “Miras Hukuku”, s. 549.

³⁴ Koca, s. 57.

yeni tarihli bir vasiyet yapıldığında sadece eski vasiyetle bağdaşmayan noktalar değil, eski vasiyet tamamen hükümsüz olmaktadır.³⁵ Başka bir deyişe, Roma hukukunda vasiyetten dönülmesi bağlamındaki cari sisteme göre farklı tarihli iki vasiyetin mevcudiyeti hâlinde ilk vasiyetin otomatik olarak geçersiz olduğu sonucuna varılmaktaydı.³⁶ Ayrıca ikinci vasiyet sonradan hükümsüz hâle gelse dahi birinci vasiyet geçerlilik kazanmazdı.³⁷

Gaius, Institutiones 2.138-151 ve *Digesta*, 28.3’te “*Posteriore quoque testamento, quod iure perfectum est, superius rumpitur. Nec interest, an extiterit aliquis heres ex eo, an non extiterit: hoc enim solum spectatur, an aliquo casu existere potuerit* = Hukuken tam olan ikinci bir vasiyetname yapılırsa, evvelki vasiyetname bozulur. İkinci vasiyetnamede, bir mirasçı nasp edilmiş olup olmaması da ehemmiyeti haiz değildir: yeter ki bu takdirde bir mirasçının mevcut olması mümkün olabilsin.” şeklindeki ifadeyle bu durum somutlaştırılmaktadır. Devamındaki ifadeler meseleyi daha da netleştirmektedir: “*Sed si quis, priore testamento iure perfecto, posterius aequae iure fecerit, etiamsi ex certis rebus in eo heredem instituerit, superius testamentum sublatum esse divi Severus et Antoninus rescripserunt.* = Eğer bir kimse hukuken tamam olan bir vasiyetname tanzim ettikten sonra, yine hukuken tamam ikinci bir vasiyetname tanzim etse, ikinci vasiyetnamedeki mirasçıyı sadece bazı mallar hususunda mirasçı tayin etmiş olsa bile, ilâhi Severus ve Antoninus’un emirnamelerine göre, evvelkinden yine rücu edilmiş olur.”

Görüldüğü üzere, Roma hukukunda sonraki vasiyet hükümleri ile ilk vasiyetin hükümleri birbirlerini tamamlasa bile ilk vasiyetin geçersizliği sonucuna varılmaktadır.³⁸ Çünkü Roma hukukunda *testamentum*, malvarlığının tamamına ilişkin bir tasarruf olarak düşünülmekteydi; buna dayalı olarak, tek bir vasiyetnameyle mirasçı ataması yapılabilirdi.³⁹ Örneğin mirasbırakanın ilk vasiyetiyle malvarlığının yarısını A’ya, ikinci vasiyetiyle de diğer yarısını B’ye bırakması hâlinde, yalnızca B’nin mirasçı olacağı kabul edilmekteydi.

³⁵ Koschaker/Ayiter, s. 374.

³⁶ Küçükgüngör, s. 151-152; *Iustinianus*’un *Institutiones*’inin 2.17.2.’sinde bu durum şöyle geçmektedir: “Hukuken tam olan ikinci bir vasiyetname yapılırsa, evvelki vasiyetname bozulur.”; Koca, s. 56; İlhan Öztrak, *Tek Taraflı Ölüm Bağlı Tasarruflardan Rücu ve Vasiyetnamenin Ziyat*, Sevinç Matbaası, 1964, s. 61.

³⁷ Di Marzo, s. 536.

³⁸ Koca, s. 44.

³⁹ Koca, s. 44; Umur, *Ders Notları*, s. 509; Umur, “Ana Hatlar”, s. 167.

Roma'da anlaşmazlıkların önüne geçmek amacıyla benimsenen bu sistemin “son arzuya saygı” ilkesi bağlamında mirasbırakanın son arzusunu yaşatmaya dayalı yorumla örtüşmediği ifade edilebilir.⁴⁰ Sonuç olarak Roma hukukunda eğer birden fazla vasiyet varsa “*posteriore testamento, quod iure perfectum est, superius receptitur*” (*Institutiones*, 2.17.2) hükmü gereği mirasbırakanın son arzularını yansıtan sonraki vasiyetnameye geçerlilik tanınmaktadır.⁴¹

Başka bir ihtimal olarak mirasbırakanın bir vasiyet düzenledikten sonra ikinci vasiyetnameyi düzenlerken ölmesi söz konusu olabilir. Burada ikinci vasiyet henüz hukuken geçerlilik kazanmadığı için ilk vasiyetin yürürlükte olduğu kabul edilmektedir.⁴²

Askerlere özgü vasiyetname (*testamentum militis*) türünde genel vasiyetten dönmeye ilişkin hükümden farklı bir yaklaşım benimsendiği görülmektedir. Burada ikinci vasiyetin ancak ilk vasiyetle birleştirilmesinin mümkün olmaması hâlinde birinci vasiyetin hükümsüz kılınabileceği belirtilmiştir.⁴³ Başka bir deyişle birden fazla vasiyet arasında bir zıtlık yoksa her ikisi de muteberdir (*Militi licet plura testamenta facere*).⁴⁴

4. Vasiyetten Dönmeden Dönme

Roma hukukunda vasiyetin butlanı veya feshi hâllerinde kanunî miras (*successio ab intestato*) kurallarına dönüleceği belirtilmektedir.⁴⁵ Buradan hareketle Roma hukukunda vasiyetten dönmeden dönme hâlinde, günümüz Türk hukukundaki tartışmalarla da paralel bir biçimde, yasal mirasçılık hükümlerine dönüldüğünün kabul edileceği sonucuna varılabilir.

II. İSLÂM HUKUKUNDA

A. Genel Olarak Vasiyet

İslâm hukukunda vasiyet, bir malı veya menfaati mâ badelmekte=ölümden sonraya izafetle bir şahsa veya bir hayır cihetine teberru yoluyla

temlik etmektir.⁴⁶ “Ölümden sonra” kaydıyla hibe gibi sağlar arası işlemler, “teberru yoluyla” kaydıyla da bir malı satmak veya kiraya vermek gibi ivazlı işlemler kapsam dışı bırakılmaktadır.⁴⁷ Vasiyet ölüme bağlı bir tasarruf olduğu için murisin vefatıyla birlikte tamam olur.⁴⁸ Vasiyet edene “mûsi”, vasiyet edilene “mûsâle”, vasiyet konusuna da “mûsâbih” denir.⁴⁹

Vasiyet, *mutlak veya mukayyed* şekillerde gerçekleşebilir. Mutlak vasiyet, murisin mûsâlehe şu evimi bırakıyorum demesiyken, mukayyed vasiyet hastalığım ölümlü sonuçlanırsa mûsâlehe şu evimi bırakıyorum demektir.⁵⁰ Buradan çıkarılan vasiyetin şartlı olarak da yapılabileceğidir.⁵¹

İslâm hukukunda çoğunluk görüşüne göre vasiyet bir akit türü olarak görülmektedir.⁵² Bir akit icap ve kabule ihtiyaç duyar. Vasiyet de mûsi'den

⁴⁶ Muhsin Koçak, *İslâm Vasiyet Hukuku*, Eser Matbaası, 1991, s. 13; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslâmîyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Basım ve Yayınevi, 1985, V, s. 115; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 7. Baskı, Ensar Yayınları, 2019, s. 598; Abdüsselam Arı, “Vasiyet”, TDV Diyanet İslam Ansiklopedisi, 2012, 42, s. 552-553; Ekrem Buğra Ekinci, *İslâm Hukuku Umûmî ve Husûsî Hükûmler*, 3. Basım, Arı Sanat Yayınevi, 2018, s. 435; Mustafa Avcı, *Türk Hukuk Tarihi*, 9. Bası, Atlas Akademi, 2020, s. 413; Abdülkerim el-Guneymî Meydânî, *el-Lübâb fî Şerhi 'l-Kitâb*, 1. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2015, 1-4, s. 741; Muhammed Cafer Şemseddin, *el-Vasiyye ve ahkâmüha fi 'l-fikhi 'l-İslâmî*, 2. Baskı, Dârü't-Teâruf li'l-Matbuât, 1985, s. 23; Muhammed İbrahim Şerif, *Fi ahkâmi't-terikât: el-mîrâs ve 'l-vasiyye: dirâse mukârene*, 2. Baskı, Darü's-Sekafeti'l-Arabiyye, 1998, s. 144; Adem Albayrak, *İslam Hukukunda Vasiyet*, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017, s. 5; Hamza Aktan, *Mukayyese İslâm Miras Hukuku*, 2. Baskı, Işık Akademi Yayınları, 2008, s. 70; Orhan Çeker, *İslâm Hukukunda Akitler*, 1. Baskı, Tekin Kitabevi, 2014, s. 226; Ahmed Akgündüz, *İslâm ve Osmanlı Hukûku Külliyyâtı Özel Hukuk-II (Miras-Borçlar-Eşya-Ticâret ve Devletler Hususi Hukuku) Üçüncü Cild*, OSAV Yayınları, 2012, s. 46; Halil Cin/Ahmed Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi 2. Cilt Özel Hukuk*, OSAV Yayınları, 1996, s. 132; Vehbe Zuhaylî, *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*, 2. Baskı, Risale Yayınları, 1992, 10, s. 135.

⁴⁷ Bilmen, s. 115; Koçak, s. 13.

⁴⁸ Avcı, s. 414.

⁴⁹ Koçak, s. 13; Arı, s. 553; Şemseddin, s. 41; Akgündüz, s. 46; Ekinci, s. 435; Cin/Akgündüz, s. 132.

⁵⁰ Zuhaylî, s. 135.

⁵¹ Zuhaylî, s. 147.

⁵² Hâkim görüşü bu olmakla birlikte, doktrinde tek taraflı hukukî işlem diyenler de vardır. Tüm bunlar hakkında detaylı bilgi için ayrıca bkz. Şemseddin, s. 29-36; İslâm miras hukukunda ölüme bağlı tasarruflarda akdın bulunmadığı ve vasiyetin tek taraflı bir hukukî işlem olduğu yönünde ayrıca bkz. Aktan, s. 69-70; Vasiyette bir kişinin mülkiyet hakkını devretmesi söz konusu olduğundan bu akde benzetilmiş ve vasiyetin gerçekleşmesi için icap ve kabul aranmıştır. Bkz. Recep Özdirek, *İslâm Hukukunda Akdın Sınırları*, 1. Baskı, Yedirenk, 2010, s. 246. Yazar burada vasiyeti “tek tarafı bağlayıcı akitler” başlığı altında incelemiştir. Böke de

⁴⁰ Ayrıca bkz. Esat Şener, *Vasiyet Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 1995, s. 92.

⁴¹ Honig, s. 372-373.

⁴² Küçükgüngör, s. 152-153.

⁴³ Di Marzo, s. 538.

⁴⁴ Honig, s. 373.

⁴⁵ Berki, “Miras Hukuku”, s. 550.

icap ve belirli mûsa lehten açık veya delâlet yoluyla yapılan kabulle kurulur.⁵³ Muris tarafından yapılan icabın vasiyet akdinin bir rûknü olduğu hususunda fukahâ müttefiktir.⁵⁴ Ancak mûsâlehten yapılan kabulün gerekli olup olmadığı hususunda İslâm hukuk doktrinindeki çoğunluk görüş bunun da bir rûkûn olduğu yönündedir.⁵⁵ Kabulün şart olduğunu ileri sürenler “*İnsan için sa’yinden başkası yoktur.*”⁵⁶ ayeti mucibince bir sa’y olarak kabulün gerekeceği ile mûsa ileyhin mutazzarrır olmaması daha açık bir ifadeyle, minnet altında kalmayı istemeyebileceğini gerekçe göstermektedir.⁵⁷ Bunlara ek olarak, mûsâbihin devrinin gerçekleşmesi için de kabul bir şart olarak görülmüştür.⁵⁸ Doktrinde aksi yönde görüş beyan eden Züfer’e göre ise kabul bir şart değildir; tek taraflı irade beyanıyla vasiyet gerçekleşir.⁵⁹ Çünkü mûsa leh vâris konumundadır; vârisin kabulüne ihtiyaç duyulmadığı gibi mûsa leh de kabulüne ihtiyaç duyulmamalıdır.⁶⁰ Bu görüşe göre vasiyet tek taraflı bir hukukî işlem vasfında olmaktadır.⁶¹

İslâm hukukunda vasiyet için bazı şartlar aranmaktadır. Sihat şartı mûsinin tasarrufa tam ehil olmasıdır.⁶² Şekil şartı olarak yazılılık veya şahitler aranmaz. Uyuşmazlık çıkması hâlinde iki şahitle vasiyetin varlığı

çalışmasında vasiyeti tek taraflı hukukî işlem olarak değerlendirmiştir. Bkz. Emine Gümüş Böke, *İslâm Hukukunda Tek Taraflı Hukukî İşlemler*, 1. Baskı, Ensar Neşriyat, 2013, s. 204 vd.; Çeker de vasiyeti akit olarak değerlendirmiştir. Bkz. Çeker, s. 226-227; Aydın da vasiyeti tek taraflı hukukî işlem olarak değerlendirmiştir. Bkz. Mehmet Akif Aydın, *İslam ve Osmanlı Hukuku Araştırmaları*, İz Yayıncılık, 1996, s. 222-223 Buna rağmen yazarın “Burada en azından belirli durumlarda vasiyetin tek taraflı bir hukukî işlem olarak kabul edildiği görülmektedir.” şeklindeki ifadesinden genel olarak vasiyetin kabule ihtiyaç duyan bir akit olduğunun çıkarılabileceği ifade edilebilir.

⁵³ Bilmen, s. 117; Koçak, s. 45.

⁵⁴ Koçak, s. 38.

⁵⁵ Koçak, s. 42; Ekrem Buğra Ekinci, “İslâm-Osmanlı Hukukunda Vasiyetin Şekli”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (1)1, 1997, s. 234.

⁵⁶ Necm suresi, 39. ayet.

⁵⁷ Bilmen, s. 118.

⁵⁸ Cin/Akgündüz, s. 132, 135.

⁵⁹ Bilmen, s. 117; Ekinci, s. 435; Koçak, s. 43; Ekinci, “Vasiyetin Şekli”, s. 234; Modern doktrinde Vehbe Zuhaylî de Züfer ile aynı kanaati paylaşmaktadır. Bkz. Zuhaylî, s. 140.

⁶⁰ Bilmen, s. 117; Koçak, s. 43.

⁶¹ Ekinci, “Vasiyetin Şekli”, s. 241.

⁶² Meydânî, s. 741; Ekinci, s. 435; Avcı, s. 414; Koçak, s. 54-55; Akgündüz, s. 47; Cin/Akgündüz, s. 133; Zuhaylî, s. 149.

ispat edilebilir.⁶³ Şahitler bir ispat şartıdır.⁶⁴ Nefâz şartı da 1/3 oranına riayet edilmesi ve vârise vasiyette bulunulmamasıdır.⁶⁵ Bunlara ek olarak vasiyet konusunun meşru bir şey (*mütekavvim*) olması da tabii bir zorunluluktur.⁶⁶

İslâm hukukunda diğer hukuk sistemlerindeki farklı olarak, ölüme bağlı tasarruflarda şekil artı aranmamıştır.⁶⁷ Bunun nedeni olarak İslâm hukukunda vasiyetin bir teberru (bağış) olarak görülmesi, İslâm hukukunda sosyal yardımlaşmaya verilen önem⁶⁸ gibi hususlar gösterilebilir. Berki’ye göre bu husus, İslâm hukukunun muamelat ve tasarrufatı şekle tabi kılmayan genel temayülü ve kaidesiyle ilgilidir.⁶⁹

B. Vasiyetten Rücu

1. Genel Olarak

İslâm hukukunda vasiyetten rücu vasiyeti sona erdiren hallerden biridir.⁷⁰ Vasiyet edenin vasiyetinden rücu etmesi sahihtir çünkü vasiyet hibe gibi *teberru* (bağışlama) kabilindedir.⁷¹ Vasiyetler birer akdi caiz olup *akdi*

⁶³ Ekinci, s. 436; Avcı, s. 415; Cin/Akgündüz, s. 135; Coşkun Üçok/Ahmet Mumcu, *Türk Hukuk Tarihi*, 5. Baskı, Savaş Yayınları, 1985, s. 115.

⁶⁴ Zuhaylî, s. 220-221.

⁶⁵ Ekinci, s. 436; Meydânî, s. 741; Koçak, s. 76, 98; Joseph Schacht, *İslam Hukukuna Giriş*, çev. Mehmet Dağ/Abdülkadir Şener, 1. Baskı, Otto Yayınları, 2018, s. 198; Bunun nedeni vârislerin birbirine düşman edilmemesidir. Vârisler mûsâleh olan varise yapılan vasiyete rıza gösterirlerse bu vasiyet geçerlidir. (Çeker, s. 226; Ali Himmet Berki, *Miras ve Tatbikat*, 2. Baskı, Türkiye Matbaacılık ve Gazetecilik, 1951, s. 167; Üçok/Mumcu, s. 115.)

⁶⁶ Avcı, s. 415; Meydânî, s. 741; Koçak, s. 90, 94; Akgündüz, s. 47.

⁶⁷ Koçak, s. 54; Şakir Berki, “Türk Hukukunda Vasiyet”, *AÜHFD* (8)3, 1951, s. 404; Fikret Eren/İpek Yücer Aktürk, *Türk Miras Hukuku*, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, 2019, s. 108, 1 nolu dipnot; Akgündüz, s. 48; Cin/Akgündüz, s. 135; Üçok/Mumcu, s. 115.

⁶⁸ Vasiyetin bir sosyal güvenlik müessesesi olarak görülmesi hakkında ayrıca bkz. Servet Armağan, “İslâm Dininde Sosyal Güvenliğin Temel Müesseseleri”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 14, 2009, s. 78-79.

⁶⁹ Berki, “Vasiyet”, s. 404.

⁷⁰ Arı, s. 554; Zekiyyüddin Şâban/Ahmed Gundur, *Ahkâmü'l-vasiyye ve'l-mîrâs ve'l-vakf fi şer'iatü'l-İslâmiyye*, 2. Baskı, Mektebetü'l-Felah, 1989, s. 183.

⁷¹ Meydânî, s. 748; Ebu'l-Hasen 'Alî b. Ebûbekr el-Ferğânî el-Merğînânî, *el-Hidâye fi Şerhi Bidâyeti'l-Mubtedî*, Dâru İhyâ'i't-Turâsî'l-'Arabî, ts., IV, s. 516; Kemâluddîn Muḥammed b. 'Abdulvahîd b. 'Abdilhamîd b. es-Sivâsî İbnü'l-Humâm, *Fethü'l-Kâdir*, Dâru'l-Fikr, t.y., X, s. 436; Ebû'l-Me'âlî 'Abdumelik b. 'Abdullâh el-Cuveynî, *Nihâyetü'l-Maḥlab fi Dirâyeti'l-Mezhebe*, Dâru'l-Minhâc, 2007, s. 490; Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. Muḥammed b. 'Alî İbn Hâcer el-Heytemî İbn Hâcer el-Heytemî, *Tuhfetu'l-Muhtâc fi Şerhi'l-Minhâc*, el-Mektebetü't-Ticâriyye, 1983, VII, s. 76; Enver Baytan, *İslâm'da Vasiyyet*, Felâh Kitabevi, t.y., s. 74;

lazım (bağlayıcı akit) olmadıklarından ve ölümle tamam olmaları hasebiyle mûsâlehe herhangi bir zarar da vermediklerinden, vasiyetlerden ölüncüye kadar rücu etmek mümkündür.⁷² Mûris, önceki vasiyetnamesinden kısmen veya tamamen rücu edebilir.⁷³

2. Vasiyetten Rücu Şekilleri

Vasiyetten rücu, sözle (kavlî rücu) veya rücuya delâlet eden bir fiille (fiilî rücu) ya da zarûreten olabilir.⁷⁴

a. Sarâhaten rücu

Sarâhaten rücu, vasiyetten rücu etmeyi ifade eden sözlerle olur ki buna “rücü kavli” denir.⁷⁵ Örneğin mûsi, “Ben fülân kimseye yapmış olduğum vasiyetimden rücu ettim” veya “ben vasiyetimi terk ettim” veya “ettiğim her vasiyet bâtıldır” yahut “Zeyd için vasiyet ettiğim mal, Amr’indir” dese sarâhaten rücu etmiş olur.⁷⁶ Benzer biçimde “Zeyde yaptığım vasiyet, vârisim Amrindir” denilmesi de bir rücudur. Bu hâlde birinci mûsa lehten rücu edildiği için hak sahibi Amr olur.⁷⁷

b. Delâleten rücu

İlk vasiyetle bağdaştırılması mümkün olmayan fiil ve hareketler fiilî rücu kapsamındadır.⁷⁸ Örneğin muris, vasiyet ettiği kumaşı kesebilir veya

diktirebilir. Musabihi ismi değişecek şekilde tahvil etmek rücuya delâlet eder.⁷⁹ Vasiyet edilen şeyin aslına onu teslimde engel olacak bir şey ilave yapmak (örneğin vasiyet edilen arsa üzerine bina yapmak) da fiilen rücudur.⁸⁰ Birisine vasiyet ettiği bir şeyi sonradan yemek, itlaf etmek, hibe etmek, tasadduk etmek, satmak gibi durumlar da buraya girer.⁸¹

Öte yandan vasiyet edilen şeyin tamamlayıcısı olan ve dolayısıyla ilk vasiyetle bağdaştırılabilen eylemler rücu sayılmaz. Örneğin muris vasiyet edilen evi boyatırsa, badana yaptırırsa bu vasiyetten rücu değildir. Yine muris, vasiyet ettiği elbiseyi yıkarsa bu da rücu anlamına gelmez.⁸² Murisin “yaptığım vasiyeti erteledim” demesi de rücu anlamında değildir; erteleme vasiyeti ortadan kaldırmaz.⁸³ Bir başka durum mûsâbihin kiralanması ve ariyet verilmesi olup bunlarda yalnızca menfaatin temlikî söz konusu olduğu için vasiyetten rücu etme anlamı yoktur.⁸⁴ Murisin vasiyeti inkâr etmesi hâli Ebu Yusuf’a göre rücuken, Muhammed’e göre rücu değildir.⁸⁵

c. Zarûreten rücu

Zarûreten rücu, mûsâbihin kendi kendine değişmesi sonucu meydana gelen rücudur. Örneğin yumurtalardan kuluçka sonrası civciv çıkması böyledir.⁸⁶ Yine mûsâlehe bırakılan evin depremde yıkılması, arabanın yanması gibi Türk hukukunda sonradan objektif imkânsızlık halleri olarak da bilinen durumlarda zarûreten rücu hâlinin söz konusu olduğu söylenebilir.

3. Vasiyetten Rücu Bağlamında Gündeme Gelen Farklı İhtimaller

Fukahâ ilk vasiyetnameyle evini Muhammed’e vasiyet eden bir kişinin, daha sonra bu evi herhangi bir kayda yer vermeksizin (mutlak vasiyet) Ali’ye vasiyet ederse, murisin ilk vasiyetten rücu ettiği kabul edilerek ev Ali’nin mi olacak meselesi üzerinde ihtilaf etmişlerdir.⁸⁷ Bu konuda iki görüş vardır.

Ekinci, s. 437.

⁷² Bilmen, s. 145; Avcı, s. 414; Albayrak, s. 117; Saîd Muhammed Celidi, *Ahkâmü’l-mîrâs ve’l-vasiyye fî’ş-Şerîati’l-İslâmiyye*, Külliyyetü’d-Da’veti’l-İslâmiyye, t.y., s. 275; Şâban/Gundur, s. 183; Aktan, s. 71; Koçak, s. 149; Çeker, s. 227; Zuhaylî, s. 171, 214; Mustafa Ahmed ez-Zerka, *Çağdaş Yaklaşımla İslam Hukuku Cilt 1*, çev. Servet Armağan, Timaş Yayınları, 1993, s. 332.

⁷³ Şâban/Gundur, s. 183.

⁷⁴ Ali Himmet Berki, *Vasiyyet ve Ölüme Bağlı Tasarruflar*, 1. Baskı, Ege Matbaası, 1961, s. 21; Meydânî, s. 748-749; İbnu’l-Humâm, s. 436; Baytan, s. 74; Albayrak, s. 117; Şâban/Gundur, s. 184; Ebû’l-Velîd Suleymân b. Halef el-Bâcî, *el-Muntekâ Şerhu’l-Muvaftâ’*, Matba’atu’s-Sa’âde, 1914, VI, s. 148; Albayrak, s. 117; Zuhaylî, s. 172.

⁷⁵ Bilmen, s. 146; Zuhaylî, s. 214.

⁷⁶ Bilmen, s. 146; Şems ed-Dîn Muhammed b. Aḥmed eş-Şâfi’î el-Ḥaṭîb eş-Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc ilâ Ma’rifeti Me’ânî Elfâzi’l-Minhâc*, Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1994, s. 112.

⁷⁷ Bilmen, *Hukukî İslâmiyye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, V/146.

⁷⁸ Berki, *Vasiyyet ve Ölüme Bağlı Tasarruflar*, 22; Koçak, *İslâm Vasiyet Hukuku*, 151; Zuhaylî, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi*, 10/215.

⁷⁹ Berki, *Vasiyyet ve Ölüme Bağlı Tasarruflar*, 22.

⁸⁰ Berki, *Vasiyyet ve Ölüme Bağlı Tasarruflar*, 22; Koçak, *İslâm Vasiyet Hukuku*, 151.

⁸¹ Şemseddin, s. 145; Berki, *Ölüme Bağlı Tasarruflar*, s. 22.

⁸² Baytan, s. 76; Şemseddin, s. 146.

⁸³ Koçak, s. 150; Zuhaylî, s. 214.

⁸⁴ Berki, *Ölüme Bağlı Tasarruflar*, s. 22.

⁸⁵ Cin/Akgündüz, s. 135; Hanefî mezhebinde müftabih görülen görüş Ebu Yusuf’un görüşüdür. (Zuhaylî, s. 172.)

⁸⁶ Koçak, s. 152.

⁸⁷ Şemseddin, s. 143.

Buna göre her iki vasiyete bakılarak ilk vasiyetinden rücu etmeyi mi yoksa teşrik (ortak kılma) kurmayı mı amaçladığı değerlendirilmelidir. İlk görüşe göre ev Ali'ninken, ikinci görüşe göre ev, her ikisi arasında ortaktır.⁸⁸ Dört mezhep ve Zeydiyye tarafından da benimsenen hâkim kanaat, böyle bir tasarrufun ilk mûsâleh ile ikinci mûsâleh arasında vasiyet edilen şeyde teşrik ifade ettiği yönündedir.⁸⁹ Hanbeliler'den *el-Muğni* eserinde geçtiği şekliyle bir kimse, malının tamamını birine vasiyet etse, daha sonraki bir vasiyetle de başka birine vasiyet etmesi veya malvarlığındaki belirli bir malı birisine vasiyet ettikten sonra yeni bir vasiyetle o malı başkasına vasiyet etmesi gibi durumlarda, ikisini ortak kıldığı yönünde yorumlanacağı belirtilmektedir.⁹⁰

İslâm hukukunda birden fazla vasiyet yapılması durumunda öncekinden döndüğü belirtilmediği sürece her biri geçerlidir.⁹¹ Zira vasiyetler, İslam hukuk mantığına göre yorumlanarak her zaman geçerli sayılmaya çalışılır.⁹² Teşrik ifade eden ikinci bir vasiyetle ilk vasiyet geçersiz olmaz; bir mal iki şahsa vasiyet edilmiş gibi olur.⁹³ Buradan hareketle İslâm hukukunda aynı mûsâbihteki iki vasiyetin birlikte geçerli olduğu sonucuna varılabilir. Alman, Fransız, İtalyan ve Yunan Medenî Kanunlarında da benimsenen bu sisteme göre farklı tarihlerdeki vasiyetler birlikte geçerli kabul edilmektedir.⁹⁴ İslâm hukuku ile bu hukuklar, vasiyetten rücuda benimsenen tutum bakımından benzerlik göstermektedirler.

Vesayet ve vasiyet hukuki anlamda farklı şeyler olsalar da etimolojik köken itibariyle aynı kökten gelirler.⁹⁵ Vasiliğe ilişkin Fetâvâ-yı Ali Efendi'de geçen şu fetva, fetvanın içerdiği ana hatlar itibariyle sonuç çıkarma yöntemi bakımından vasiyete de uygulanabileceğini düşünmekteyiz: “4383. *Zeyd karındaşı Amr'ı evlad-ı siğârına vasi nasb edip Amr dahi kabul ettikten sonra bir müddet mürûrunda Zeyd hasta oldukda Bekir'e "Evlad-ı siğârına*

⁸⁸ Şemseddin, s. 143.

⁸⁹ Şemseddin, s. 144.

⁹⁰ Şemseddin, s. 144.

⁹¹ Nuri Kahveci/Halis Demir/Alpaslan Alkış/Adnan Algül/Alimcan Buğda/Mustafa Harun Kıyılık/Üzeyir Köse/İsmail Yılmaz, *İslam Hukuku (Şahıs-Aile-Miras) 2. Cilt*, 1. Baskı, Hikmetevi Yayınları, 2021, s. 349.

⁹² Schacht, s. 198.

⁹³ Berki, *Ölüme Bağlı Tasarruflar*, s. 21.

⁹⁴ Öztrak, s. 62.

⁹⁵ Detaylı bilgi için ayrıca bkz. Arı, s. 552-553.

seni vasi nasb ettim" deyip lakin Amr'ı ihraca delâlet eder nesne sudur etmeden Zeyd fevt olsa, Bekir Amr'a mücerred "Zeyd beni senden sonra vasi nasb etmekle ben vasi olmuş olurum" deyu Amr'ı vesayet men'e kâdir olur mu? el-Cevâb: Olmaz, ikisi de vasi olur.”⁹⁶ Burada Zeyd'in kardeşi Amr'ı küçük çocuğuna vasi tayin etmesinin ardından daha sonra (Amr'a ilişkin vasilik tayinini geri almaksızın) Bekir'i de vasi tayin etmektedir. Bu durumda zaman itibariyle sonra vasi tayin edilen Bekir, önceki vasi olan Amr'a zamansal sonralık nedeniyle Amr'ın vasiliğinin sona erdiğini iddia etmektedir. Fetvanın cevabında zaman itibariyle sonra gelen Bekir'in böyle bir önceliğinin bulunmadığı, bilakis her ikisinin aynı anda vasi kabul edileceği belirtilmektedir. Tüm bu hususlar ışığında denilebilir ki vasiyette de benzer bir durum söz konusudur. Aynı şahıslar üzerinden yorumlarsak; Zeyd, önce Amr'a malvarlığının bir kısmını bıraksa, sonra da Bekir'e aynı şekilde malvarlığının bir kısmını bıraksa; her ikisinin de aynı anda mûsâleh olduğu sonucuna varılabilir.

4. Vasiyetten Rücudan Rücu

İslâm hukukunda vasiyet ölüme bağlı bir tasarruf olup aynı zamanda gayri lazım bir akit olduğundan muris, ölüncüye kadar vasiyetinden rücu edebileceği gibi, ölüme bağlı tasarruf serbestisi çerçevesinde rücu ettiği vasiyetinden sonradan rücu edebilir. Bu sonuç ölüme bağlı tasarrufların murisin ölümüyle birlikte yürürlüğe girmelerinden de çıkan tabii bir sonuçtur. İslâm hukukunun klasik kaynaklarında vasiyetten rücu konusu üzerinde daha sık ve daha açık bir şekilde durulmuş olmasına rağmen, vasiyetten rücudan rücu meselesi üzerinde bu denli açıklıkta durulmadığı görülmektedir. Biz burada İslâm hukukunda vasiyetten rücudan rücuya dair kısa teorik bir giriş yapmayı amaçlamaktayız.

İslâm hukukunda vasiyetten rücu bağlamında her iki vasiyetin de yaşatılmasına yönelik bir tutum benimsendiğinden bahsedilmişti. Buna dayalı olarak acaba vasiyetten rücudan rücu edildiğinde nasıl bir yol izlenmelidir? Örneğin A (mûsî), B'ye (mûsâleh) evini (mûsâbih) vasiyet etse, sonra da aynı evi C'ye vasiyet etmiş olsa her iki vasiyet de ayakta tutulacağından, B'nin 1/2, C'nin de 1/2 oranında ev üzerinde hak sahibi olduklarından söz edilir. Bir sonraki aşamada A, evini B'ye bıraktığı vasiyetinden rücu edip ardından bu rücudan da rücu ettiğinde nasıl bir sonuca varılacaktır? Kanaatimizce İslâm

⁹⁶ Şeyhülislam Çatalcalı Ali Efendi, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 1. Basım, İSAR Yayınları, 2021, s. 771.

hukukunun vasiyetten rücuda benimsediği genel tutum dikkate alındığında, aksine yönelik herhangi bir yargıya vasiyet içeriğinden ulaşılamaması hâlinde, burada evin C'nin yanında B'ye de kaldığını söylemek daha isabetli gözükmektedir. Zira bu hâlde İslam hukukundaki genel yaklaşımdan çıkarılan, vasiyetlerin mümkün olduğu ölçüde ve birlikte yaşatılması anlayışı gereği burada iki eksinin bir artıya dönüşeceği, dolayısıyla da geriye kalan vasiyetin devam ettiği sonucuna varılabilir.

III. TÜRK HUKUKUNDA

A. Genel Olarak Vasiyet

Türk hukukunda ölüme bağlı tasarruflar, temel olarak şeklî anlamda ölüme bağlı tasarruflar ve maddî anlamda ölüme bağlı tasarruflar olarak ikiye ayrılmaktadır.⁹⁷ Şeklî anlamda ölüme bağlı tasarruf, mirasbırakanın irade açıklamasında bulunurken seçtiği şekli ifade ederken, maddî anlamda ölüme bağlı tasarruf bu şeklî anlamdaki ölüme bağlı tasarrufun içeriğini ifade etmektedir.⁹⁸ Şeklî anlamda ölüme bağlı tasarruflar, vasiyet ve miras sözleşmesidir.⁹⁹ Maddî anlamda ölüme bağlı tasarruflar; mirasçı atama, belirli mal bırakma, yükleme gibi işlemlerdir.¹⁰⁰

Şeklî anlamda ölüme bağlı bir tasarruf olan vasiyetname, TMK 531 ve devamı maddelerinde düzenlenmiş olup tek taraflı bir hukukî işlemidir.¹⁰¹ Kanunda vasiyetname şekilleri olarak resmî vasiyetname (TMK m. 532-537), el yazılı vasiyetname (TMK m. 539) ve sözlü vasiyetname (TMK m. 539-541) düzenlenmiştir. Mirasbırakan bunlar içerisinden birini seçmekte kural olarak serbestse de sözlü vasiyetname ancak olağanüstü koşulların varlığı hâlinde yapılabilmektedir.¹⁰²

Vasiyetname yapabilmek için ayırt etme gücüne sahip olmak ve on

⁹⁷ Mehmet Ayan, *Miras Hukuku*, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2016, s. 93; Zahit İmre/Hasan Erman, *Miras Hukuku*, 14. Basım, Der Yayınları, 2018, s. 55.

⁹⁸ İmre/Erman, s. 55; Ayan, s. 94.

⁹⁹ Eren/Yücer Aktürk, s. 108; Ayan, s. 94; İmre/Erman, s. 55.

¹⁰⁰ Ayan, s. 95.

¹⁰¹ Ayan, s. 103; O. Gökhan Antalya, *Miras Hukuku*, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 159; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Miras Hukuku*, 10. Bası, Turhan Kitabevi, 2019, s. 106; Nüşin Ayiter, *Miras Hukuku*, 2. Baskı, Sevinç Matbaası, 1971, s. 43; İmre/Erman, s. 56; Ömer Uğur Gençcan, *Vasiyet Hukuku*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2022, s. 57.

¹⁰² Antalya, s. 161; Kılıçoğlu, s. 106; Berki, *Ölüme Bağlı Tasarruflar*, s. 404.

beş yaşını doldurmak gerekli ve yeterlidir.¹⁰³ Türk hukukunda da Roma hukukundaki gibi vasiyetname için sıkı şekil şartları öngörülmüştür. Bunun nedeni, vasiyetnamenin ölüme bağlı bir tasarruf olmasının sonucu olarak bunların hüküm ve sonuçlarını doğurduğu anda (mirasbırakanın ölümünde) arzu edilen hakkında bilgi verebilecek ağzın artık kapanmış bir vaziyette olmasıdır; iradenin anlaşılmasına imkân kalmamıştır.¹⁰⁴

B. Vasiyetten Dönme

1. Genel Olarak

Vasiyetten dönme, mirasbırakanın açık veya örtülü tek taraflı irade beyanıyla daha önceki ölüme bağlı bir tasarrufu kısmen veya tamamen hükümsüz bıraktığı ölüme bağlı bir tasarruftur.¹⁰⁵ Mirasbırakan asgari ehliyet koşullarını haiz olmak kaydıyla malvarlığı üzerinde ölüme bağlı tasarruf serbestisine sahiptir. Vasiyetten dönme de bu serbesti içerisindedir.¹⁰⁶ Vasiyetten dönmek için ölüme bağlı tasarrufta aranan ehliyet ve şekil şartlarına uyulmuş olması gerekir.¹⁰⁷ Mirasbırakanın vasiyetten dönmeyeceğini beyan etmesinin (feragat) hukuki bir değeri olmayıp böyle bir hukukî işlem vazgeçilemez haklara ilişkin olduğundan kesin hükümsüzdür.¹⁰⁸ Vasiyetten dönme şahsa bağlı bir haktır;

¹⁰³ Kılıçoğlu, s. 107; Ayiter, s. 40-41; Berki, "Vasiyet", s. 401; Vasiyetnamenin bizzat mirasbırakan tarafından yapılması gerektiği üçüncü bir şart olarak belirtilmektedir. Bkz. Gençcan, s. 140-143.

¹⁰⁴ Eren/Yücer Aktürk, s. 108.

¹⁰⁵ Öztrak, s. 16; Dilşah Büşra Kartal, "Vasiyetnamenin Geri Alınması", *TAAD*, 34, 2018, s. 318; Bağcı, s. 51; Bernhard Wilhelm Kerschjes, *Der Widerruf von Testamenten*, Paul Kerschgens, 1935, s. 8; Antalya, s. 181.

¹⁰⁶ Ayiter, s. 55; Mustafa Dural/Tufan Ögüz, *Türk Özel Hukuku Cilt IV Miras Hukuku*, 15. Bası, Filiz Kitabevi, 2020, s. 109; Erhan Günay, "Vasiyetten Dönme", *Terazi Hukuk Dergisi*, (15)162, 2020, s. 314; Lütfü Dalamanlı, *Miras Hukuku Tatbikatı*, Ünal Matbaası, 1975, s. 93; Serozan/Engin, s. 318; Çabri, s. 663; Hasan İşgüzar/Mehmet Demir/Süleyman Yılmaz, *Miras Hukuku*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2019, s. 51; Canan Ruhi/Ahmet Cemal Ruhi, *Vasiyetname ve Miras Sözleşmesi*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 34.

¹⁰⁷ Senai Olgaç, *Medenî Kanun Şerhi*, 3. Baskı, Olgaç Yayınları, 1975, s. 356; M. Kemal Oğuzman, *Miras Hukuku*, 4. Bası, Filiz Kitabevi, 1990, s. 204; "Sözü edilen ve rücuda ilişkin belge incelendiğinde, vasiyetten dönüşü belirten beyanın, resmi vasiyet yapılmasına ait şekle uyularak değil, sadece vasiyetçinin beyanının tespiti suretiyle teşvik edildiği görülmektedir. Şu durumda usulüne uygun olmak üzere vasiyetten dönülmediği halde açıklanan yönler gözetilmeden 18.7.1951 tarihli vasiyetin tenfizine ilişkin isteğin reddedilmiş olması ve kanuna aykırıdır." Yarg. 2. HD. E. 1982/8099 K. 1982/8586 T. 15.11.1982. <www.legalbank.net> Erişim Tarihi 11.10.2022.

¹⁰⁸ Ali Naim İnan/Şeref Ertaş/Hakan Albaş, *Türk Medeni Hukuku Miras Hukuku*, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 197; Samim Gönensay/Kemaleddin Birsan, *Miras Hukuku*, 2.

yalnızca vasiyetnameyi hazırlayan kişi tarafından gerçekleştirilebilir.¹⁰⁹

Vasiyetten dönme, daha sonraki bir ölüme bağlı tasarrufla olabileceği gibi, vasiyetnamenin yok edilmesi veya vasiyet edilen şeyde sağlararası bir tasarrufla bulunulması suretiyle (*ademptio legati*) de gerçekleştirilebilmektedir.¹¹⁰ Vasiyetten dönme, açık veya örtülü olabilir.¹¹¹ Yine vasiyetten dönmenin şartlı veya şartsız olması mümkündür.¹¹²

Vasiyetten dönme tamamen veya kısmen olabilmektedir. Vasiyetten tamamen dönülmesi hâlinde önceki vasiyetin herhangi bir hükmü kalmazken, vasiyetten kısmen dönülmesi hâlinde kısmen dönülen tasarruflar hüküm ifade etmemekte ve kalan kısım geçerliliğini korumaktadır.¹¹³ Örneğin bir Yargıtay kararında “vasiyet edilen mallardan bir kısmının başkasına satılmış olması, geriye kalanlar üzerindeki vasiyetten rücu anlamına gelmez.” denilerek bu durum somutlaştırılmıştır.¹¹⁴ Kısmi dönmede dönülmeyen kısım tek başına hüküm ifade etmiyorsa, geri kalanın anlamsızlığı nedeniyle, vasiyetin tümünden dönülmüş kabul edilir.¹¹⁵

Vasiyetten kısmen dönülmesine ilişkin Yargıtay 3. Hukuk Dairesinin

Bası, Ahmed Said Matbaası, 1963, s. 116; Öztrak, s. 15; Süleyman Yılmaz, *Medeni Hukuk Cilt IV Miras Hukuku*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2022, s. 54; Esat Şener, *Eski ve Yeni Miras Hukuku (Şerh)*, Seçkin Kitabevi, 1988, s. 405; Çabri, s. 664; Mustafa Reşit Belgesay, *Türk Kanunu Medenisi Şerhi*, 2. Bası, Arkadaş Matbaası, 1933, s. 77; Oğuzman, s. 203; Ayan, s. 114; Bilge Öztan, *Miras Hukuku*, 10. Bası, Yetkin Yayınları, 2019, s. 209; İmre/Erman, s. 102; “Vasiyet tek taraflı bir hukuki işlemdir. Bu özelliği nedeniyle vasiyetten dönüş (rücu) hiç kimsenin muvafakatına tabi tutulmamıştır. Vasiyetçi dilediği zaman ve neden göstermesizin vasiyetinden dönebilir. Vasiyetnameden dönüş kişilik haklarından olduğu için, bu hakkın kullanılmasından başlangıçta vazgeçilemez.” Yarg. HGK E. 2002/2-874 K. 2002/893 T. 06.11.2002. <www.hukukturk.com> Erişim Tarihi 10.10.2022.

¹⁰⁹ İşgüzar/Demir/Yılmaz, s. 52.

¹¹⁰ Dural/Öğüz, s. 109-110.

¹¹¹ Eren/Yücer Aktürk, s. 330-332; Belgesay, s. 77; Ayan, s. 114; İşgüzar/Demir/Yılmaz, s. 51.

¹¹² Gönensay/Birsan, s. 116; Öztrak, s. 81; Furkan Olgaç, *Resmî Vasiyetnamenin Hükümsüzleşmesi*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2021, s. 20; Belgesay, s. 77.

¹¹³ Günay, s. 315; Öztrak, s. 78; Gençcan, s. 452; Belgesay, s. 77; Oğuzman, s. 204; Ayan, s. 114; Ruhi/Ruhi, s. 34-35; “...her iki vasiyette çakışan kısımlar olup olmadığının tespit edilmesi, çakışan kısımlar var ise murisin 2000 tarihli vasiyetnamesi ile sadece o kısımlar yönünden vasiyetinden döndüğü ve kalan kısımlar yönünden 1991 tarihli vasiyetnamenin geçerliliğini koruyacağı dikkate alınarak...” Yarg. 3. HD. E. 2019/6170 K. 2020/1057 T. 10.2.2020. <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 15.10.2022.

¹¹⁴ Yarg. 2. HD. 2.7.1933 T. 1547 (Senaî Olgaç, s. 356).

¹¹⁵ Önen, s. 43; Dural/Öğüz, s. 110; Ergüne, s. 191.

2019/6170 esas, 2020/1057 karar numaralı ve 10.2.2020 tarihli kararında, “...yukarıda ayrıntılı şekilde ifade edilen her iki vasiyetname de dikkatlice incelendiğinde görüleceği üzere, murisin 2000 tarihli vasiyetnamesinde 1991 tarihli vasiyetnamesine de konu ettiği 2156 m²’lik taşınmaza ilişkin olarak 2000 tarihli vasiyetnamede ayrıntılı şekilde belirttiği sadece 120 m²’lik alan yönünden tasarrufla bulunduğu açıktır. Bu durumda, murisin 18.01.2000 tarihli vasiyetname ile 21.06.1991 tarihli vasiyetnamesinden tam olarak döndüğünden bahsedilemez.” denilmek suretiyle bu durum somutlaştırılmaktadır.

2. Vasiyetten Dönme Şekilleri

a. Yeni tarihli ölüme bağlı tasarrufla dönme

Yeni vasiyetnameyle vasiyetten dönmeyi düzenleyen TMK’nın 542. maddesi şöyledir: “Mirasbırakan, vasiyetname için kanunda öngörülen şekillerden birine uymak suretiyle yeni bir vasiyetname yaparak önceki vasiyetnameden her zaman dönebilir. Vasiyetnamenin tamamından veya bir kısmından dönülebilir.”

Mirasbırakan, ölüme bağlı tasarruf şekillerinden birini kullanmak suretiyle eski vasiyetinden açıkça dönebilir; geri alınmak istenen vasiyetname şekline uyma zorunluluğu yoktur.¹¹⁶ Örneğin resmi vasiyetnameden sözlü vasiyetle, önceki tarihli bir vasiyetnameden de bir miras sözleşmesiyle dönülebilir. Sonraki tarihli ölüme bağlı tasarrufun şekil şartlarına uygun olarak yapılması gerekir.¹¹⁷ Aksi halde geçerlilik şartlarına aykırılık sebebiyle yapılan dönme geçerli olmaz.¹¹⁸ Mirasbırakanın vasiyetten dönmek için seçeceği her

¹¹⁶ Ayiter, s. 55; Dural/Öğüz, s. 110; Serozan/Engin, s. 319; Önen, s. 33; İnan/Ertaş/Albaş, s. 198; Gönensay/Birsan, s. 117; Şener, s. 97; Yılmaz, s. 55; A. Escher, *Medeni Kanun Şerhi Miras Hukuku*, çev. Sabri Şakir Ansay, 1. Baskı, Yeni Cezaevi Basımevi, 1949, s. 353; Berki, *Ölüme Bağlı Tasarruflar*, s. 96; Vito Picenoni, *Die Auslegung von Testament und Erbvertrag*, Polygraphischer Verlag Ag. Zürich, 1955, s. 80; Kersjes, s. 17; Furkan Olgaç, s. 18; Gençcan, s. 451; Belgesay, s. 77; Oğuzman, s. 203; İşgüzar/Demir/Yılmaz, s. 52; Ruhi/Ruhi, s. 34.

¹¹⁷ Dural/Öğüz, s. 110; İmre/Erman, s. 103; Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, *Medeni Hukuk*, Gün Matbaası, 1969, s. 195; Oğuzman, s. 203; “Vasiyetçi, her ne kadar vasiyetname ile bağdaşmayan sağlararası bir tasarruf ile vasiyetten dönebilirse de, o tasarrufun hukuki sonuç doğurabilmesi, diğer bir ifade ile vasiyetnameyi ortadan kaldırabilmesi için sonradan yaptığı hukuki tasarruflar geçerli olması gerekir.” Yarg. 3. HD., E. 2019/759 K. 2020/342 T. 20.1.2020. <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 10.10.2022.

¹¹⁸ Ergüne, s. 176. “Kanunda öngörülen bu hüküm, geçerlik şartı olduğundan aksine bir işlem hüküm ifade etmez. Yani vasiyeti ortadan kaldırmaz.” Yarg. 2. HD., E. 1982/8099 K. 1982/8586 T. 19.11.1982. <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 10.10.2022.

bir şekil, çeşitli yorum problemlerine gebedir.¹¹⁹

b. Yok etmeyle dönme

Yok etmeyle vasiyetten dönme TMK m. 543'te düzenlenmiştir: “*Mirasbırakan, yok etmek suretiyle de vasiyetnameden dönebilir. Kaza sonucunda veya üçüncü kişinin kusuruyla yok olan ve içeriğinin aynen ve tamamen belirlenmesine olanak bulunmayan vasiyetname hükümsüz kalır. Tazminat isteme hakkı saklıdır.*”

Yok etmeyle vasiyetten dönme; vasiyetnamenin mirasbırakanın tarafından yırtılması, yakılması, karalanması, esaslı unsurlarının örneğin tarihinin ve imzanın üstünün çizilmesi gibi okunamaz hâle getirilmesi halleridir.¹²⁰ Bu hâllere dalgınlık ve hata sonucu olabilen hâller dahil değildir.¹²¹ Öyleyse mirasbırakanın yok etme kastı (*animus revocandi, aufhebungsabsicht*) burada önem kazanmaktadır.¹²² Yok etme ile vasiyetten dönmede, ölüme bağlı tasarrufu içeren nüshanın yok edilmesi fiilinden oluşan objektif unsur ile mirasbırakanın dönme niyetini ifade eden sübjektif unsur olmak üzere iki unsur bulunmaktadır.¹²³ Mirasbırakan, vasiyetnamenin bazı kısımlarını yok ederek de vasiyetten dönebilir. Bu durumda yorum önemlidir; bunun için mirasbırakanın iradesinin diğer kısımların geçerli olacağı yönünde olması ve kalan kısmın ifa edilebilir olması gerekmektedir.¹²⁴

Vasiyetnamenin yok edilmesi maddî bir fiille gerçekleştirildiğinden ölüme bağlı tasarruflarda uygulanan temsil yasağı burada uygulanmaz; üçüncü kişi yalnızca bir araç mesafesindedir.¹²⁵

Vasiyetname yok edilmişse, şüphe hâlinde hayatın olağan akışı gereği mirasbırakan tarafından yok edildiği sonucuna varılır. Aksini iddia eden hak sahipleri, mirasbırakanın bilgisi dışında vasiyetnamenin yok edildiğini ispatla

¹¹⁹ Ergüne, s. 173.

¹²⁰ İmre/Erman, s. 109; Dural/Öğüz, s. 112; Serozan/Engin, s. 320; İnan/Ertaş/Albaş, s. 201; Gönensay/Birsen, s. 117; Şener, s. 88; Picononi, s. 82; Furkan Olgaç, s. 34; Ergüne, s. 186-187.

¹²¹ Ayiter, s. 56; Olgaç, s. 357.

¹²² İnan/Ertaş/Albaş, s. 201; Öztrak, s. 54-55; Şener, s. 91; Yılmaz, s. 58; Çabri, s. 674-675; Escher, s. 355; Picononi, s. 82; Kersjes, s. 21; Furkan Olgaç, s. 34; Ergüne, s. 186.

¹²³ Öztrak, s. 55.

¹²⁴ İmre/Erman, s. 109; Şener, s. 90; Çabri, s. 680.

¹²⁵ Ergüne, s. 188.

yükümlüdür.¹²⁶ Ayrıca üçüncü bir kişinin kusuruyla vasiyetname yok olmuşsa, bundan zarar görenler, vasiyetname içeriğinin tespiti ve mahkeme masraflarını bu kişiden tazmin edebilirler.¹²⁷

Mirasbırakan haricinde deprem, yangın, sel gibi “kaza” ve üçüncü bir kişinin kasti veya kusura dayalı eylemi sonucunda da vasiyet yok edilmiş olabilir.¹²⁸ Bu gibi hâllerde vasiyetnamenin gerçek içeriğinin araştırılması ve böylelikle mirasbırakanın iradesinin ayakta tutmak üzere bir yorum yapılması yolu tutulmalıdır.¹²⁹ Burada vasiyet içeriği tespit edilebilirse geçerli bir vasiyetten söz edilir; aksi halde vasiyet hükümsüzdür.¹³⁰ Yargıtay da bu durumda tanıklarla vasiyetnamenin içeriğinin ispat edilebileceğini kabul etmektedir.¹³¹

Bir başka örnek mirasbırakanın ölümü hâlinde masasının üzerinde yırtılmış haldeki vasiyetname ile masanın gözünde bunun fotokopisinin bulunması hâlidir. Burada yok etme niteliğindeki eylemin mirasbırakan tarafından mı yoksa üçüncü bir kişi tarafından mı gerçekleştirildiği önemlidir. Eğer mirasbırakan yok etme eylemini gerçekleştirmişse vasiyetten döndüğü sonucuna varılır.¹³² Yok etme eylemini üçüncü bir kişi gerçekleştirmiş veya kaza sonucu meydana gelmişse fotokopi vasıtasıyla içindekilerin tespit edilebilmesi hâlinde ölüme bağlı tasarruf hüküm ifade eder.¹³³

Doktrinde vasiyetnamenin yırtılmaksızın buruşturularak çöp sepetine atılması hâlinde, bulunduğu bunun yok edilmediği ve kaybolmadığı gerekçeleriyle geçerli olduğu ileri sürülmüştür.¹³⁴ Öte yandan belgenin kasıtlı biçimde buruşturulması hâlinde bunun vasiyetten dönme teşkil edebileceği

¹²⁶ Ergüne, s. 189.

¹²⁷ İmre/Erman, s. 110; Serozan/Engin, s. 322; İnan/Ertaş/Albaş, s. 203; Yılmaz, s. 59; Escher, s. 357; Sadece dava masraflarının istenebileceği şeklindeki aksi yöndeki görüş için bkz. Hatemi, s. 113.

¹²⁸ Günay, s. 315; İmre/Erman, s. 109.

¹²⁹ Günay, s. 315.

¹³⁰ İmre/Erman, s. 110.

¹³¹ Yarg. 2. HD 10.2.1951 T. 4290/1115 (Senaî Olgaç, s. 357).

¹³² Aksi yöndeki görüşe göre burada mirasbırakanın maksat ve niyeti araştırılarak bir sonuca varılmalıdır. Buna göre iki vasiyet nüshasından yalnızca birinin yırtılması vasiyetten dönme olarak kabul edilemez. Bkz. Gönensay/Birsen, s. 117-118.

¹³³ İmre/Erman, s. 108.

¹³⁴ İmre/Erman, s. 110; Şener, s. 91.

savunulabilir.¹³⁵

Resmi vasiyetnamenin noterde bulunması nedeniyle nasıl geri alınacağı bir problem olarak karşımıza çıkabilir. Resmi vasiyetnamenin noter veya sulh hakiminden alınarak imha edilmesi mümkündür.¹³⁶ Ayrıca bununla ilgili olarak noterce düzenlenen zabıtle bu arzunun kaydedilerek zaptın noterdeki vasiyetnamenin yanına konulmasının bir dönme teşkil edebileceği ileri sürülmüştür.¹³⁷ Noter veya sulh hâkimi talep edilen vasiyetnameyi geri vermek zorundadırlar.¹³⁸ Ancak Noterlik Kanununu m. 84/II hükmüne göre noterler düzenledikleri iş kağıdının aslını noterde saklamakla yükümlüdür. Bu nedenle uygulamada resmi vasiyetnamenin nasıl yok edileceği açık değildir. Buna dayalı olarak noterdeki vasiyetten dönmenin kural olarak mümkün olmadığı ancak her nasılsa mirasbırakanın bunu elde ederek kendindeki nüshayla birlikte yok etmesi hâlinde bu dönmenin geçerli olduğu kabul edilmektedir.¹³⁹

c. Sonraki sağlararası tasarrufla dönme

Sonraki sağlararası tasarrufla dönme TMK m. 544'te şöyle düzenlenmiştir: “*Mirasbırakan, önceki vasiyetnamesini ortadan kaldırmaksızın yeni bir vasiyetname yaparsa, kuşkuyla yer bırakmayacak surette önceki vasiyetnameyi tamamlamadıkça, sonraki vasiyetname onun yerini alır. Belirli mal bırakma vasiyeti de, vasiyetnamede aksi belirtilmedikçe, mirasbırakanın sonradan o mal üzerinde bu vasiyetle bağdaşmayan başka bir tasarrufla bulunmasıyla ortadan kalkar.*”

Bu yolla vasiyetten dönme için sağlararası kazandırmanın geçerli bir satışa

dayanması gerekir.¹⁴⁰ Mirasbırakanın aksini öngörmemiş olması da aranır.¹⁴¹ Ayrıca bu yolda yapılan sağlararası kazandırma vasiyetle bağdaşmamalıdır.¹⁴²

Sonraki sağlararası bir tasarrufla dönme örnek olarak mirasbırakanın, A'ya evini vasiyet etmesi karşısında, hayattayken aynı evi B'ye bağışlaması verilebilir. Yine mirasbırakan vasiyetinde A'ya bıraktığı saatini B'ye hibe edebilir. Bu hal doktrinde “*Ademptio Legati*” olarak bilinir.¹⁴³ Öte yandan, kiraya vermek veya rehin olarak vermek gibi vasiyet olunan şeyin mülkiyetini zedelemeyen tasarruflar vasiyetten dönme sayılmaz.¹⁴⁴

Kural olarak öncekiyle bağdaşmayan sonraki tasarrufların etkisi vasiyetnameden dönme olmakla birlikte, mirasbırakanın iradesinden ölüme bağlı tasarrufla lehine vasiyet yapılan kişiye verilmesini istediği anlaşılabilirse, söz konusu şey TMK m. 544/II hükmü uyarınca vasiyet alacaklısına verilir.¹⁴⁵ TMK m. 544/II hükmü parça borçlarında uygulanırken cins borçlarında uygulanmaz.¹⁴⁶

Sonraki sağlararası tasarrufla vasiyetten dönme somutlaştıran Yargıtay'ın bir kararı “*Olayda miras bırakan 1.10.1986 günlü vasiyetnamede, taşınmazını kızı Rahmiye'ye vasiyet ettikten sonra, aynı taşınmazı 24.2.1987 gününde yine kızı Rahmiye'ye satmış, tapuda mülkiyeti ona devir etmiştir. Miras bırakan bu davranışı ile, ölümü halinde bu malın, terekesinde bulunması*

¹⁴⁰ İnan/Ertaş/Albaş, s. 199-200; Öztrak, s. 91-92; Çabri, s. 692; Yarg. HGK E. 2002/2-874 K. 893 T. 06.11.2002; Yarg. HGK E. 2012/3-235 K. 600 T. 19.09.2011; Sağlararası kazandırmanın geçerli bir satışa dayanmadığı hâllere örnek olarak mirasbırakanın muvazaası özelinde bir değerlendirme için ayrıca bkz. Yarg. 3. HD E. 2013/7594 K. 2013/8560 T. 28.05.2013 <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 11.10.2022; “*Vasiyetçi her ne kadar vasiyetnameden, vasiyetname ile bağdaşmayan bir tasarrufla rücu edebilirse de, o tasarrufların hukuki sonucu doğurması, daha açık bir anlatımla vasiyetnameyi ortadan kaldırılabilmesi için sonradan yaptığı hukuki tasarrufların geçerli olması gerekir.*” Yarg. 3. HD E. 2014/4147 K. 2014/12521 T. 25.09.2014. <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 11.10.2022.

¹⁴¹ Çabri, s. 691.

¹⁴² Ergüne, s. 197; “*Mirasbırakan, vasiyette bulduktan sonra, vasiyeti ile bağdaşmayacak nitelikte olmak üzere ve ölüme bağlı olmayan bir tasarrufla, vasiyete konu şey üzerinde bir tasarrufla bulunursa, bu davranış ilk vasiyetten rücu anlamını taşır.*” Yarg. 3. HD E. 2013/7594 K. 2013/8560 T. 28.05.2013. <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 11.10.2022.

¹⁴³ Ayiter, s. 57; İmre/Erman, s. 107.

¹⁴⁴ Berki, s. 98.

¹⁴⁵ Dural/Öğüz, s. 114.

¹⁴⁶ İnan/Ertaş/Albaş, s. 200; Furkan Olgaç, s. 49.

¹³⁵ Bkz. Kersjes, s. 23.

¹³⁶ Şener, s. 89.

¹³⁷ İnan/Ertaş/Albaş, s. 202.

¹³⁸ Şener, s. 89.

¹³⁹ Çabri, s. 679.

imkânını ortadan kaldırmıştır.” şeklindedir.¹⁴⁷

3. Vasiyetten Dönülmesi Bağlamında Gündeme Gelen Farklı İhtimaller

a. Genel olarak

Dönme iradesi açıkça iki vasiyet arasında yorum yapmaya ihtiyaç kalmaz ve mirasbırakanın önceki vasiyetinden döndüğü sonucuna varılır.¹⁴⁸ Ancak dönme iradesi örtülü ise birden fazla vasiyet hakkında son vasiyetin ilkinin ortadan kaldırma amacına yönelip yönelmediği problemiyle karşılaşılır. Bu durum “vasiyetlerin taaddüdü” (vasiyetlerin birden çok olması) olarak bilinir¹⁴⁹ ve bunun tespiti yorumla mümkündür.¹⁵⁰ Bu durumda farklı tarihli iki vasiyet karşılaştırılarak, vasiyet içi ve dışı unsurlardan yardım alarak mirasbırakanın gerçek niyet ve arzusunun tespit edilmesi gerekmektedir.¹⁵¹ Bu kapsamdaki yorum ihtiyacı, özellikle iki vasiyetin değindikleri yani kapsamaları itibarıyla birbiriyle bağdaşmadığı durumlarda gündeme gelir: “Acaba sonraki vasiyetnamesi ile vasiyetçi öncekinden dönmek mi istemiştir, yoksa bunu tamamlamak maksadını mı gütmüştür?”¹⁵² Örneğin mirasbırakan, 2010 yılında yaptığı vasiyetnameyle tüm malvarlığını A’ya bıraktığını beyan etmiş, 2012 yılındaki vasiyetnameyle de B’yi mirasçı atamıştır. Böyle bir

¹⁴⁷ Yarg. 2. HD., E. 1989/3178 K. 1989/4929 T. 22.05.1989. <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 11.10.2022.

¹⁴⁸ Dural/Öğüz, s. 110.

¹⁴⁹ Senaî Olgaç, s. 357.

¹⁵⁰ “Vasiyetnamenin yorumu, mirasbırakanın gerçek iradesinin anlaşılmadığı, irade beyanının anlamı üzerinde uyumsuzluk çıktığı hâllerde başvurulacak bir yöntemdir.” (Ergüne, s. 34); “Bir irade beyanının anlamı onun yorumlanması ile tesbit edilebilir. Genel olarak hukukî muamelelerde güven prensibi (principe de la confiance) uyarınca bir irade beyanının anlamını, muhatabın, dürüstlük kuralına göre vereceği anlam teşkil ettiği halde, tek taraflı ve yöneltimesi gerekli olmayan irade beyanı ile yapılan ve ölüncüye kadar her zaman serbestçe geri alınabilen bir hukukî muamele olan vasiyetnamelerde, güven prensibinin değil vasiyetçinin gerçek arzusunun araştırılması esasının (irade prensibi) uygulanması kabul edilmektedir.” (Oğuzman, s. 196); Konumuz özelinde TMK m. 544/1 hükmü TMK’deki özel yorum kurallarından biridir. Buradaki özel kurallar her ne kadar emredici nitelikte görünseler de uygulanmaları bakımından mirasbırakanın iradesine ve somut olaya uygun değillerse bu kurallar, mirasbırakanın farazi iradesiyle uygulanma imkanını yitiren “yedek yorum kuralları” olarak değerlendirilmelidir. (Şamil Demir, “Ölüme Bağlı Tasarrufların Yorumu”, *TAAD*, 14, 2013, s. 1166-1167.)

¹⁵¹ Ergüne, s. 179.

¹⁵² İmre/Erman, s. 104; Bu durum Roma hukukunda daha basit bir şekilde çözüme kavuşturulmuştu. Sonraki ölüme bağlı tasarruf herhangi bir yoruma gerek duyulmaksızın birincisinden döndüğü anlamına gelirdi. Bkz. İmre/Erman, s. 104-105.

durumda A ve B’nin her ikisi de mirasçı mıdır, yoksa sadece B mi mirasçıdır? Burada vasiyetlerin zıt hükümleri içermesi ve birbirini tamamlaması ve bu iki hususun tespit edilememesi ihtimalleri mevcuttur. Vasiyet içeriklerinin tamamen ayrı olduğu ihtimalde, her iki vasiyet de geçerli olduğu için bu durumda vasiyetten dönme gündeme gelmez.¹⁵³

b. Vasiyetlerin birbirleriyle zıt hüküm(ler) içermesi

Bu gibi hâllerde zıt içerik bakımından sonraki tarihli vasiyet dikkate alınır. Çünkü “...kuşkuyla yer bırakmayacak surette önceki vasiyetnameyi tamamlamadıkça, sonraki vasiyetname onun yerini alır.” Böylece bu hüküm bakımından önceki vasiyetten döndüğü sonucuna varılır.¹⁵⁴ Örneğin mirasbırakan; düzenlediği ilk vasiyetle A’yı, ikinci vasiyetle B’yi, üçüncü vasiyetle de C’yi tek başına mirasçı olarak atarsa mirasbırakanın mirasçısı C olacaktır. Her ne kadar burada A, B ve C’nin 1/3 oranlarında birlikte mirasçı olmaları ihtimali akıllara gelirse de söylenmesi gereken yerde söz söylenmediği için son vasiyetle öncekilerden döndüğü kabul edilir.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 22.04.2008 tarih 2007/12833 esas ve 2007/5834 karar sayılı ilamında “Mahkemeye; bozmaya uyulmuş, uyulan bozmaya uygun araştırma ve inceleme yapılmıştır. Bozmadan sonra yapılan araştırma ve incelemede 31.07.2006 tarihli bilirkişi raporunda da belirtildiği gibi, mirasbırakanlar I. K. D. ile mirasbırakan M. V. D.’nin terekeleri belirlenmiş, 24.11.1998, 11.01.1999 ve 6.12.1999 tarihli muayyen mal vasiyetleriyle yapılan tasarruflardan sonra, terekede bir mal, hak ve alacağın kalmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda, vasiyetçi Hayriye sonraki tarihli bu vasiyetnameleriyle, 18.03.1969 tarihli 8237 yevmiye numaralı vasiyetten rücu etmiştir. (TKM.md.491/1) O halde, birleştirilen davaların kabulü gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir.”¹⁵⁵ denilerek sonraki tarihli vasiyetnamelerle önceki tarihli vasiyetnamenin çatışması sonucu ilk vasiyetten zımnen döndüğü sonucuna varılmıştır.

¹⁵³ Şener, s. 93; Ruhi/Ruhi, s. 35.

¹⁵⁴ İmre/Erman, s. 104; Yılmaz, s. 56; Hatemi, s. 114; Furkan Olgaç, s. 29; Belgesay, s. 79; Oğuzman, s. 208; Ayan, s. 115; Hasan Özkan, *Türk Medeni Yasası ve Uygulaması*, 1. Baskı, Legal Yayıncılık, 2017, 5, s. 3005; İşgüzar/Demir/Yılmaz, s. 53.

¹⁵⁵ Şuradan alınmıştır: Özkan, s. 3001.

c. Vasiyetlerin birbirlerini tamamlamaları

Bu ihtimalde her iki vasiyet de uygulama alanı bulur.¹⁵⁶ Vasiyetlerin birlikte geçerli oldukları hususunun sonraki vasiyetten anlaşılması gerekir; bu mümkün değilse vasiyet dışı araç ve belgelerle de ispat edilebilir.¹⁵⁷ Örneğin bir Yargıtay kararına göre “vasiyet edilen taşınmaz malın sonradan ipotek edilmesi, vasiyetle uyuşturulması kabil olmayan tasarruflardan, olmadığından, vasiyetin borçtan artan miktar hakkında tenfizi gerekir.”¹⁵⁸

Yargıtay 3. Hukuk Dairesi’nin E. 2019/6170, K. 2020/1057 ve 10.2.2020 tarihli kararında sonraki tarihli (2000 tarihli) vasiyetle önceki tarihli (1991 tarihli) vasiyetten eylemli olarak dönüldüğü sonucuna varılmış, ilk derece mahkemesi kararı bozulmasına gerekçe olarak mirasbırakanın vasiyetine konu ettiği 2156 m²’lik taşınmaz üzerinde sonradan düzenlenen vasiyetle yalnızca 120 m²’lik kısmı için tasarrufta bulunduğu gösterilmiştir.¹⁵⁹ Yargıtay’ın bu

¹⁵⁶ Günay, s. 316; İmre/Erman, s. 104; İnan/Ertaş/Albaş, s. 199; Gönensay/Birsan, s. 118; Şener, s. 93; Senaî Olgaç, s. 357; Gençcan, s. 457; Belgesay, s. 79; Kılıçoğlu, s. 128; Öztan, s. 211; Berki, “Vasiyet”, s. 413.

¹⁵⁷ İmre/Erman, s. 106; Cem Baygın, “Ölüme Bağlı Tasarruflarda Yorum”, *AÜEHFD*, (4)1-2, 2000, s. 572.

¹⁵⁸ Yarg. 2. HD., 26.2.1947 T. 3701/1160 (Senaî Olgaç, s. 358).

¹⁵⁹ “Somut olayda; tarafların murisi K9’nun dosya kapsamında yer alan 21.06.1991 tarihli düzenleme şeklindeki vasiyetnamesi incelendiğinde»sahibi bulunduğu Sinop ili,Türkeli ilçesi,Helaldi Köyü,Çerkezköy altı mevkiinde tapuda:parsel 11072,pafta:14›te kayıtlı 2100 m²’lik tarlamı eşim İbrahim ile Zeliha›dan olma 1330 doğumlu Cemile Kocabaşoğlu›na(yaklaşık değeri 5.000.000 TL) (beş milyon TL);yine Sinop ili,Türkeli ilçesi,Helaldi köyü,Yalı(Düzler)mevkiinde tapuda kütük sayfa no:40›da adıma kayıtlı olan 2156 m²’lik gayrimenkul üzerindeki iki katlı kargir ev ile arkasındaki duvar içindeki bahçeyi(yaklaşık değeri 5.000.000 TL) (beş milyon TL) oğlum 1940 doğumlu K12›na,yine aynı tapulu gayrimenkul üzerinde bulunan iki katlı ev ile arkasındaki duvar içindeki bahçeyi tahmini değeri 5.000.000 TL (beş milyon TL) olan gayrimenkulümü 1944 doğumlu oğlum K13›na ve yine tahmini değeri 2.000.000 TL(iki milyon TL) olan aynı arsa üzerindeki üçüncü bina olan iki katlı ahşap evimi (diğer oğullarım K12 ile K13›nun hisseleri kadar olmak üzere) ve arkasındaki bahçeyi 1937 doğumlu K7›na ayrıca kızım K10›ın oturmakta olduğu iki katlı ev ile arsasını,bunların haricinde kalan yerler ise üç oğlum K7,K12 ile K13›na eşit ve müsavi olmak üzere paylaştırılmak şartıyla temlik ve vasiyet ediyorum»şeklinde olduğu,murise ait İstanbul 22.Noterliği›nce düzenlenen 18.01.2000 tarihli düzenleme şeklindeki vasiyetnamesi incelendiğinde ise»Sinop ili,Türkeli ilçesi,Helaldi mahalle/köyü,Yalı(Düzler) sokak/mevkii,40 kütük sayfa,13 pafta,40 parsel sayılardaki 2156 m² yüzölçümlü iki katlı kargir ev ve bahçe cinsindeki taşınmaz benim mülkümdür.Taşınmaz üzerinde iki adet bina bulunmaktadır.Ekli krokide gösterildiği üzere köşedeki mevcut binanın bitişiğinde 8x7,5 m.(sekiz x yedi buçuk metre) boyutlarındaki bu parçayı Niyazi oğlu K14›a,onun yanındaki 8x7,5 metre(sekiz x yedi buçuk metre) ebatındaki ikinci parçayı K12 kızı K15›a bırakıyorum.Her birine bırakılan alan 60(altmış metrekare) m² olup,iki kişinin toplam alanı 120 m²(yüz yirmi metre kare)›dir. Bu bırakılan parçalar üzerinde diğer mirasçılarımın mahfuz hisse dahil olmak üzere hiçbir

kararında 120 m²’lik kısımda yapılan tasarrufun diğer tasarrufla alan itibariyle çakışan bir kısmının olup olmadığının detaylı bir şekilde incelenmesinden sonra bir karar verilmesi gerektiği; söz gelimi, çakışan kısımlar bakımından mirasbırakanın önceki tarihli vasiyetnamesinden döndüğünün kabul edilmesi, kalan kısımlara ise önceki tarihli vasiyetnamenin bütünleyicisi olarak geçerlilik tanınması gerektiği belirtilmektedir.

d. Her iki durumun da tespit edilememesi

Bu iki hâl tespit edilemediğinde, yani birden fazla vasiyetin birbiriyle zıtlık arz ettiği veya birbirini tamamladıkları hususunda şüpheye düşülürse; mirasbırakanın sonraki tarihli vasiyetiyle önceki tarihli vasiyetinden döndüğü kabul edilir (dönme karinesi).¹⁶⁰ Bu durum şöyle ifade edilir: *lex posterior derogat priori!*¹⁶¹ (daha yeni olan önceliklidir) Aksini iddia eden, mirasbırakanın iradesinin her iki vasiyetin geçerli olması yönünde olduğunu; eş deyişle, ikinci vasiyetin birinciyi şüphe götürmez şekilde tamamladığını ispatla mükelleftir.¹⁶² İspat faaliyetinde vasiyette dayanağı bulunmak şartıyla vasiyet dışı unsurlardan yararlanılabilmektedir.¹⁶³ Dönme karinesi vasiyetin ifası mümkünse uygulanmaz.¹⁶⁴

hakları bulunmayacak, belirtilen parçalar olduğu gibi adı geçen kişilere kalacaktır.” düzenlemesine yer verdiği görülmektedir.” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 11.10.2022.

¹⁶⁰ Azra Arkan Serim, “Vasiyetnameden Dönme”, *Legal Hukuk Dergisi*, 14(162), 2016, s. 2993-3003 <www.legalbank.net/2262/belge/vasiyetnameden-donme/3213342/vasiyettedonme> Erişim Tarihi 25.10.2022; Dural/Öğüz, s. 112; İmre/Erman, s. 105; Peter Tuor, *Berner Kommentar Band III Das Erbrecht*, Verlag Stampli & Cie, 1964, s. 345; Serozan/Engin, s. 322; İnan/Ertaş/Albaş, s. 199; Çabri, s. 687; Berki, *Ölüme Bağlı Tasarruflar*, s. 97; Oğuzman, s. 207; “Yasa burada en yeni tarihli vasiyetin mirasbırakanın son arzusu olduğunu öngörmüştür.” (Kılıçoğlu, s. 128; Öztan, s. 211.); Dönme karinesinin mirasbırakanın iradesini ipotek altına alan talihsiz bir kaide olduğu yönünde olduğu, bu karineyi mekanik biçimde uygulamak yerine birbirini takip eden vasiyetnameleri birlikte yaşatmak üzere yorum yapılması gerektiği yönünde ayrıca bkz. Serozan/Engin, s. 322. İsviçre ve Türk hukuklarının aksine olarak Fransız ve Alman hukuklarında dönme karinesi kabul edilmemiş ve şüphe hâlinde her iki vasiyetnamenin de geçerli kabul edilmesi esası benimsenmiştir. (Birlikte geçerlilik karinesi) Bkz. İmre/Erman, s. 105. Her iki vasiyetnamenin de geçerli kabul edilmesi gerektiği yönünde bkz. Çabri, s. 688; “Mirasbırakan, vasiyette bulunduktan sonra, vasiyeti ile bağdaşmayacak nitelikte olmak üzere ve ölüme bağlı olmayan bir tasarrufla, vasiyete konu şey üzerinde bir tasarrufta bulunursa, bu davranış ilk vasiyetten rücu anlamını taşır.” Yarg. 3., HD., E. 2013/7594 K. 2013/8560 T. 28.05.2013. <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 11.10.2022.

¹⁶¹ Picononi, s. 85.

¹⁶² İmre/Erman, s. 105; İnan/Ertaş/Albaş, s. 199; Çabri, s. 689; Oğuzman, s. 207; Önen, s. 42.

¹⁶³ Oğuzman, s. 207-208.

¹⁶⁴ Dural/Öğüz, s. 114.

4. Vasiyetten Dönmeden Dönme

Vasiyetname ölüme bağlı tek taraflı bir hukukî işlem olduğu için dönülmüş bir vasiyetten sonraki bir vasiyetle dönme mümkündür.¹⁶⁵ “Dönmeden dönme kanunda öngörülen vasiyetname şekillerinden biriyle yapıldığında, acaba dönülen tasarruf dirilir mi yoksa yasal mirasçılık mı devreye girer?” sorusunun cevabı tartışmalıdır.¹⁶⁶

İsviçre Federal Mahkemesine göre şüphe hâlinde yasal mirasçılığın devreye girdiği kabul edilmelidir.¹⁶⁷ Yargıtay da bir kararında mirasbırakanın vasiyetinden dönmeden dönmesi hâlinde mirasbırakanın iradesinin yasal mirasçılık rejimine dönme yönünde olduğu sonucuna varmıştır.¹⁶⁸ Doktrinde Dural/Öğüz de aynı kanaati paylaşmaktadır.¹⁶⁹ Doktrindeki aksi yöndeki görüşe göre ise şüphe hâlinde ilk vasiyetnamenin ihya edildiği kabul edilmelidir.¹⁷⁰ Türk hukukundaki hâkim görüşe göre burada hakim üç nüshayı da bir arada değerlendirerek mirasbırakanın iradesi beyanlarına uygun düşecek şekilde mana ve kapsamı tayin etmesi gerekmektedir.¹⁷¹ Mirasbırakan, ilk vasiyetnamesini ihya etmeyi veya buna engel olmayı istemiş ya da işi yoruma bırakmış olabilir.¹⁷² Burada mirasbırakanı ikinci vasiyetinden dönmeye sevk eden nedenler dikkate alınmalıdır.¹⁷³

Doktrindeki bir görüş, mirasbırakanın sonuncu vasiyetinde dönme haricinde herhangi başka bir tasarruf bulunmuyorsa mirasbırakanın ikinci vasiyetinden dönerek ilk vasiyetinin hüküm ifade etmesini istediği yönünde

¹⁶⁵ İşgüzar/Demir/Yılmaz, s. 52.

¹⁶⁶ Eren/Yücer Aktürk, s. 132; Dural/Öğüz, s. 110; Serozan/Engin, s. 325; Görüşler hakkında detaylı bilgi için bkz. Bağcı, s. 309-319.

¹⁶⁷ Eren/Yücer Aktürk, s. 132.

¹⁶⁸ Yarg. 2. HD. E. 2003/601 K. 2003/3742 T. 18.03.2003. <www.legalbank.net> Erişim Tarihi 11.10.2022.

¹⁶⁹ Dural/Öğüz, s. 111.

¹⁷⁰ Serozan/Engin, s. 326; İnan/Ertuş/Albaş, s. 198; Gönensay/Bjrsen, s. 116; Escher, s. 353; Picenoni, s. 81; Kersjes, s. 17; Ergüne, s. 177; Belgesay, s. 77; İşgüzar/Demir/Yılmaz, s. 52.

¹⁷¹ Öztrak, s. 96; Oğuzman, s. 204; Çabri, s. 668; Zafer Kahraman, “Önceki Vasiyetnamenin Geri Alınması Beyanı İçeren İkinci Vasiyetnamenin Sonradan Üçüncü Bir Vasiyetname İle Geri Alınması”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (6)4, 2015, s. 951; Ergüne, s. 176; Öztan, s. 210; İşgüzar/Demir/Yılmaz, s. 54.

¹⁷² Şener, s. 98.

¹⁷³ Önen, s. 50.

görüş beyan etmektedir.¹⁷⁴ Aksi yöndeki diğer görüş ise dönme tasarrufu şekli anlamda bir dönme ise, yani sadece önceki tasarruftan dönülmüş olup maddî anlamda bir değişiklik yapılmamışsa mirasbırakanın dönme iradesinin yasal mirasçılık lehine olduğunu düşünmektedir.¹⁷⁵

Eğer sonraki dönme (dönmeden dönme) vasiyetinde, ilk vasiyetten dönme dışında başka tasarruflar da varsa mirasbırakanın iradesinin ilk iki vasiyeti hükümsüz kılarak yasal paylaşım kurallarını geçerli kılmak olduğu sonucuna varılır.¹⁷⁶ Eren ve Aktürk’e göre dönme tasarrufu maddî anlamda bir dönmeyse yani, mirasbırakan birinci dönme tasarrufu ile bir başka kimseyi mirasçı atamış veya ona belirli bir mal vasiyet etmişse, ikinci dönme birinci dönmeyi ortadan kaldırır ve ilk ölüme bağlı tasarruf canlanır, geçerli hâle gelir.¹⁷⁷

SONUÇ

Bu çalışmada Roma, İslâm ve Türk hukuklarında vasiyetten dönme ve vasiyetten dönmeden dönme konuları üzerinde mukayeseli olarak durulmuştur. Çalışmamızla vardığımız sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Roma ve İslâm hukukunda ölüme bağlı tasarruf olarak yalnızca vasiyetin tanındığı görülmektedir. Türk hukukunda ise şekle bağlı ölüme bağlı tasarruflar vasiyetname ve miras sözleşmesinden oluşmaktadır.

2. Vasiyet Roma ve Türk hukuklarında tek taraflı bir hukukî işlem olarak görülmüştür. İslâm hukuk doktrininde vasiyetin hukuki niteliği tartışmalı olmakla birlikte baskın görüşe göre bu bir akittir.

3. Roma ve Türk hukuklarında vasiyet sıkı şekil şartlarına tabi kılınmıştır. İslâm hukukunda ise vasiyet herhangi bir şekil şartına tabi değildir. Bu farklılığın arka planında farklı saiklerin etkili olduğunu belirtmek mümkündür. Roma ve Türk hukuklarında mirasbırakanın ölümüyle birlikte mirasbırakanın ağzının kapandığı için ne demek istediği doğrudan tespit edilemeyeceğinden sıkı şekil şartlarıyla yapılabildiği ölçüde mirasbırakanın iradesinde netlik sağlamak hedeflenmiştir. İslâm hukukunda ise genel olarak

¹⁷⁴ Önen, s. 46; Oğuzman, s. 204.

¹⁷⁵ Eren/Yücer Aktürk, s. 132; Öztan, s. 210.

¹⁷⁶ Ergüne, s. 177; Oğuzman, s. 205; Önen, iki farklı tasarrufun birbirini tamamlamadığı yerde dönme karinesinin devreye girdiğini ve dolayısıyla bu ihtimal bakımından buna başvurulabileceğini ifade etmektedir. Bkz. Önen, s. 51.

¹⁷⁷ Eren/Yücer Aktürk, s. 133.

muamalat ve tasarrufatı şekle tabi tutmama eğiliminin yanı sıra, vasiyetin toplumsal yardımlaşma ve dini açıdan teşvik edilmesi gibi gerekçelerle vasiyetin sıkı şekil şartlarına tabi tutulmayarak vasiyette bulunmanın önünün açılmasının hedeflendiği ifade edilebilir.

4. Roma ve İslâm hukuklarında mirasçılar lehine vasiyet yapılması kabul görmezken, Türk hukukunda bu mümkündür.

5. Roma, İslâm ve Türk hukuklarında vasiyet bir ölüme bağlı tasarruf olduğu ve hükümlerini mirasbırakanın ölümü anında doğurduğu dikkate alınarak vasiyetten dönmenin mümkün olduğu kabul edilmiştir. İslâm hukukunda baskın kanaate göre vasiyetin bir akit olarak görülmesi dikkate alınarak vasiyetten dönmenin İslâm hukukunda mümkün olmadığına dair bir şüphe ilk etapta hatıra gelebilir. Ancak İslâm hukukunda akitlerin lazım (bağlayıcı) ve gayri lazım (bağlayıcı olmayan) şeklindeki ayrımı bağlamında vasiyet gayri lazım bir akit olduğu için vasiyetten dönülebilmektedir.

6. Vasiyetten dönme şekilleri bakımından Roma hukukunun daha katı bir tutum benimsediği söylenebilir. Çünkü mühürlerin bozulması, tabletin karalanması gibi hususlar İslâm ve Türk hukuklarında birer zımni dönme beyanı olarak kabul edilmişken Roma'da aksi yönde bir tavır geliştirildiği görülmektedir. Roma hukukunda vasiyet yapma gibi vasiyetten dönmenin de şekle tabi tutulması bu görüşü destekleyen başka bir husustur. Vasiyetten dönme şekillerinde İslâm ve Türk hukuklarında açık veya örtülü bir şekilde vasiyetten dönülebildiği görülmüştür. Roma hukukunda da açık bir şekilde geçmemekle birlikte benzer bir tutum zaman içerisinde gelişmiştir.

7. Vasiyetten dönme hâlinde gündeme gelen yorum sürecine ilişkin olarak her bir hukukun farklı bir yaklaşım tarzı benimsediği görülmektedir. Roma hukukunda iki farklı vasiyet varsa otomatik bir şekilde ilkinin geçersiz olduğu sonucuna varılmaktadır. İslâm hukukunda her iki vasiyetin de bir arada yaşatılması prensibi benimsenmiştir. Türk hukukunda ise menşe İsviçre hukukuyla paralel biçimde dönme karinesi benimsenmiştir. Dönme karinesinde Roma hukukundaki kadar katı bir tutumda olmaksızın iki vasiyeti karşılaştırarak birbirlerini tamamlamayanlardan dönüldüğü sonucuna varılmaktadır.

8. Vasiyetten dönmeden dönme bakımından Roma, İslâm ve Türk hukuklarında yine ölüme bağlı tasarruf serbestisi çerçevesinde bunun mümkün olduğu görülmektedir. Öte yandan vasiyetten dönmeden dönmenin sonucu hakkında bu hukukların farklı yaklaşımlara sahip olduğu belirtilebilir.

Vasiyetten dönmeden dönme hâlinde Roma hukukunun genel yaklaşımından çıkan sonuç yasal mirasçılık kurallarına dönülmesi, İslâm hukukunun genel yaklaşımından çıkan sonuç ilk vasiyetin ihya edilmesi yönündedir. Türk hukukunda konuyla ilgili doktrinde oldukça farklı görüşler ileri sürülmüştür. İlk vasiyetin ihya edileceğini söyleyenler bulunduğu gibi, kanunî mirasçılık hükümlerine dönüldüğü şeklinde yorumlanabileceğini ifade edenler de bulunmaktadır. Burada nihai olarak mirasbırakanın iradesinin vasiyet içi ve vasiyet dışı olgular yardımıyla mümkün olduğunca tespitine çalışılarak iradesinin hangi yönde olduğunun ortaya çıkarılmaya çalışılacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akgündüz A, *İslâm ve Osmanlı Hukûku Külliyyâtı Özel Hukuk-II (Miras-Borçlar-Eşya-Ticâret ve Devletler Hususi Hukuku) Üçüncü Cild*, OSAV Yayınları, 2012.
- Aktan H, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, 2. Baskı, Işık Akademi Yayınları, 2008.
- Albayrak A, *İslam Hukukunda Vasiyet*, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Ali Efendi Ş Ç, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 1. Basım, İSAR Yayınları, 2021.
- Antalya O G, *Miras Hukuku*, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Arı A, “Vasiyet” C. 42, TDV Diyanet İslam Ansiklopedisi, 2012.
- Arkan Serim A, “Vasiyetnameden Dönme”, *Legal Hukuk Dergisi*, (14)162, 2016, s. 2993-3003.
- Armağan S, “İslâm Dininde Sosyal Güvenliğin Temel Müesseseleri”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 14, 2009, s. 67-84.
- Avcı M, *Türk Hukuk Tarihi*, 9. Bası, Atlas Akademi, 2020.
- Ayan M, *Miras Hukuku*, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Aydın M A, *İslam ve Osmanlı Hukuku Araştırmaları*, İz Yayıncılık, 1996.
- Ayiter N, *Miras Hukuku*, 2. Baskı, Sevinç Matbaası, 1971.
- Bâcî E, *el-Muntekâ Şerhu'l-Muvattâ'*, I-VII Cilt, Matba'atu's-Sa'âde, 1914.
- Bağcı Ö, *Vasiyetnamenin Geri Alınması*, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2012.
- Baygın C, “Ölüme Bağlı Tasarruflarda Yorum”, *AÜEHFD*, (4)1-2, 2000, s. 567-594.
- Baytan E, *İslâm'da Vasiyyet*, Felâh Kitabevi, t.y.
- Belgesay M R, *Türk Kanunu Medenisi Şerhi*, 2. Bası, Arkadaş Matbaası, 1933.
- Berki A H, *Miras ve Tatbikat*, 2. Baskı, Türkiye Matbaacılık ve Gazetecilik, 1951. (Tatbikat)
- Berki A H, *Vasiyyet ve Ölüme Bağlı Tasarruflar*, 1. Baskı, Ege Matbaası, 1961. (Ölüme Bağlı Tasarruflar)

- Berki Ş, “Romada Miras Hukuku”, *AÜHFD*, (10)1, 1953, s. 542-576. (Miras Hukuku)
- Berki Ş, “Türk Hukukunda Vasiyet”, *AÜHFD*, (8)3, 1951, s. 400-434. (Vasiyet)
- Bilmen Ö N, *Hukuku İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Basım ve Yayınevi, 1985.
- Celidi S M, *Ahkâmü'l-mîrâs ve'l-vasiyye fi's-Şerîati'l-İslâmiyye*, Külliyyetü'd-Da'veti'l-İslâmiyye, t.y.
- Cin H / Akgündüz A, *Türk Hukuk Tarihi 2. Cilt Özel Hukuk*, OSAV Yayınları, 1996.
- Cuveynî E, *Nihâyetü'l-Matlab fi Dirâyeti'l-Mezheb*, Dârü'l-Minhâc, 2007.
- Çabri S, *Miras Hukuku Şerhi (TMK m. 495-574) Cilt-I*, 2. Baskı, On İki Levha Yayınları, 2022.
- Çeker O, *İslâm Hukukunda Akidler*, 1. Baskı, Tekin Kitabevi, 2014.
- Dalamanlı L, *Miras Hukuku Tatbikatı*, Ünal Matbaası, 1975.
- Demir Ş, “Ölüme Bağlı Tasarrufların Yorumu”, *TAAD*, 14, 2013, s. 1151-1173.
- Di Marzo S, *Roma Hukuku*, çev. Ziya Umur, 2. Baskı, Sulhi Garan Matbaası, 1959.
- Dural M / Ögüz T, *Türk Özel Hukuku Cilt IV Miras Hukuku*, 15. Bası, Filiz Kitabevi, 2020.
- Ekinci E B, *İslâm Hukuku Umûmî ve Husûsî Hükümler*, 3. Basım, Arı Sanat Yayınevi, 2018.
- Ekinci E B, “İslâm-Osmanlı Hukukunda Vasiyetin Şekli”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (1)1, 1997, s. 229-241. (Vasiyetin Şekli)
- Erdoğan M, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 7. Baskı, Ensar Yayınları, 2019.
- Eren F / Yücer Aktürk İ, *Türk Miras Hukuku*, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, 2019.
- Ergüne M S, *Vasiyetnamenin Yorumu*, 1. Baskı, On İki Levha Yayınları, 2011.
- Escher A, *Medeni Kanun Şerhi Miras Hukuku*, çev. Sabri Şakir Ansay, 1. Baskı, Yeni Cezaevi Basımevi, 1949.
- Gençcan Ö U, *Vasiyet Hukuku*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2022.

- Gönensay S / Birsen K, *Miras Hukuku*, 2. Bası, Ahmed Said Matbaası, 1963.
- Gümüş Böke E, *İslâm Hukukunda Tek Taraflı Hukukî İşlemler*, 1. Baskı, Ensar Neşriyat, 2013.
- Günel N, “Roma Miras Hukuku’na Genel Bir Bakış ve Vasiyet Yolu ile Miras”, *AÜHFD*, (44)1, 1995, s. 425-442.
- Günay E, “Vasiyetten Dönme”, *Terazi Hukuk Dergisi*, (15)162, 2020, s. 314-319.
- Hatemi H, *Miras Hukuku*, 8. Bası, On İki Levha Yayınları, 2018.
- Honig R, *Roma Hukuku*, çev. Şemseddin Talip, 2. Tabı, Matbaai Ebüzziya, 1938.
- Iustinianus, *Institutiones*, çev. Ziya Umur, Fakülteler Matbaası, 1968.
- İbn Hacer el-Heytemî E, *Tuhfetü'l-Muhtâc fî Şerhi'l-Minhâc*, el-Mektebetü't-Ticâriyye, 1983.
- İbnu'l-Humâm K, *Fethu'l-Kadîr*, Dâru'l-Fikr, t.y.
- İmre Z / Erman H, *Miras Hukuku*, 14. Basım, Der Yayınları, 2018.
- İnan A N / Şeref E / Albaş H, *Türk Medeni Hukuku Miras Hukuku*, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2019.
- İşgüzar H / Demir M / Yılmaz S, *Miras Hukuku*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2019.
- Kahraman Z, “Önceki Vasiyetnamenin Geri Alınması Beyanı İçeren İkinci Vasiyetnamenin Sonradan Üçüncü Bir Vasiyetname İle Geri Alınması”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (6)4, 2015, s. 945-964.
- Kahveci N / Demir H / Alpaslan A / Algül A / Buğda A / Kıyılık M H / Üzeyir K / Yılmaz İ, *İslam Hukuku (Şahıs-Aile-Miras) 2. Cilt*, 1. Baskı, Hikmetevi Yayınları, 2021.
- Kartal D B, “Vasiyetnamenin Geri Alınması”, *TAAD*, 34, 2018, s. 317-339.
- Kayak S, “Roma Hukukunda Vasiyetname Şekilleri”, *MÜHF-HAD*, (27)1, 2021, s. 543-565.
- Kersjes B W, *Der Widerruf von Testamenten*, Paul Kerschgens, 1935.
- Kılıçoğlu A M, *Miras Hukuku*, 10. Bası, Turhan Kitabevi, 2019.
- Koca Ö, *Roma Hukuku'nda ve Türk Hukuku'nda Ölümüne Bağlı Tasarruflar*, 1.

Baskı, Yetkin Yayınları, 2018.

- Koçak M, *İslâm Vasiyet Hukuku*, Eser Matbaası, 1991.
- Koschaker P / Ayiter K, *Modern Hususî Hukuka Giriş Olarak Roma Hususî Hukukunun Ana Hatları*, Sevinç Matbaası, 1971.
- Küçükgüngör E, *Roma Hukukunda Vasiyet (Testamentum)*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2007.
- Mergînânî E, *el-Hidâye fî Şerhi Bidâyeti'l-Mubtedî*, Dâru İhyâ'î't-Turâşî'l-'Arabî, t.y.
- Meydânî A, *el-Lübâb fî Şerhi'-Kitâb*, 1. Baskı, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2015.
- Oğuzman M K, *Miras Hukuku*, 4. Bası, Filiz Kitabevi, 1990.
- Olgaç F, *Resmî Vasiyetnamenin Hükümsüzleşmesi*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2021. (Furkan Olgaç)
- Olgaç S, *Medenî Kanun Şerhi*, 3. Baskı, Olgaç Yayınları, 1975. (Senaî Olgaç)
- Önen S, *De La Revocation Des Testaments En Droit Suisse*, La Concorde, 1941.
- Özdirek R, *İslâm Hukukunda Akdin Sınırları*, 1. Baskı, Yedirenk, 2010.
- Özkan H, *Türk Medeni Yasası ve Uygulaması*, 1. Baskı, Legal Yayıncılık, 2017.
- Öztan B, *Miras Hukuku*, 10. Bası, Yetkin Yayınları, 2019.
- Öztrak İ, *Tek Taraflı Ölümüne Bağlı Tasarruflardan Rücu ve Vasiyetnamenin Ziyai*, Sevinç Matbaası, 1964.
- Picenoni V, *Die Auslegung von Testament und Erbvertrag*, Polygraphischer Verlag Ag. Zürich, 1955.
- Ruhi C / Ruhi A C, *Vasiyetname ve Miras Sözleşmesi*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2017.
- Schacht J, *İslam Hukukuna Giriş*, çev. Mehmet Dağ / Abdülkadir Şener, 1. Baskı, Otto Yayınları, 2018.
- Serozan R / Engin B İ, *Miras Hukuku*, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Şâban Z / Gundur A, *Ahkâmü'l-vasiyye ve'l-mîrâs ve'l-vakf fî şerîati'l-İslâmiyye*, 2. Baskı, Mektebetü'l-Felah, 1989.

- Şemseddin M C, *el-Vasiyye ve ahkâmuha fi'l-fikhi'l-İslâmî*, 2. Baskı, Dârü't-Teâruf li'l-Matbuât, 1985.
- Şener E, *Eski ve Yeni Miras Hukuku (Şerh)*, Seçkin Kitabevi, 1988.
- Şener E, *Vasiyet Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 1995.
- Şerif M İ, *Fi ahkâmi't-terikât: el-mîrâs ve'l-vasiyye: dirâse mukârene*, 2. Baskı, Darü's-Sekafeti'l-Arabîyye, 1998.
- Şirbînî Ş, *Muğnî'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Me'ânî Elfâzi'l-Minhâc*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994.
- Tuor P, *Berner Kommentar Band III Das Erbrecht*, Verlag Stampfli & Cie, 1964.
- Umur Z, *Roma Hukuku Ders Notları*, 2. Basım, Beta Basım, 2010. (Ders Notları)
- Umur Z, *Roma Hukuku Lügatı*, Fakülteler Matbaası, 1975. (Lügat)
- Umur Z, "Roma Miras Hukukunun Ana Hatları", *İÜHF* (31)1-4, 1965, s. 159-195. (Ana Hatlar)
- Üçok C / Mumcu A, *Türk Hukuk Tarihi*, 5. Bası, Savaş Yayınları, 1985.
- Velidedeoğlu H V, *Medenî Hukuk*, Gün Matbaası, 1969.
- Yılmaz S, *Medeni Hukuk Cilt IV Miras Hukuku*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2022.
- Zerka M A, *Çağdaş Yaklaşımla İslam Hukuku Cilt 1*, çev. Servet Armağan, Timaş Yayınları, 1993.
- Zuhaylî V, *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*, 2. Baskı, Risale Yayınları, 1992.